GATSOS

HERKÜL MİLLAS

Adı Elitis, Seferis, Ritsos gibi şairlerle birlikte anılan Yunanlı şair **Nikos Gatsos** (1911-1992) Arkadiya'nın Frangovrisi köyünde doğdu. "Amorgos" (1943) adlı tek şiiriyle büyük ün kazandı. Antik çağ filozoflarından Herakleitos'un etkisinde kaldı. Nikos Gatsos'un şiirinin belirgin özelliği sürekli değişim içinde gördüğü yaşamı halk dili *dimotiki*'yle yansıtmasıdır. Yayımlanmamış şiirleri ölümünden sonra *İpekleri Rüzgâra Ödünç Ver* (1994) adıyla basıldı. Gatsos'un Yunanistan'da yaygın bir üne sahip olmasının bir nedeni de şarkı sözlerinin Manos Hadzidakis tarafından bestelenmiş olmasıdır. Bu kitapta Gatsos'un şiirleri ve "Şarkılar"ından yapılan seçmeler ilk kez Türkçe'de toplu olarak yayımlanmaktadır.

GATSOS

Kolono'da çok dolaştım **79**
Meropi gözlerimi kapıyorum... **103**

Öbür dünyaya gittiğinde **82**

Seni gördükçe böyle kımıltısız **51**
Sokakta bulduğum gençlere **76**

Pire'de Kaminya yöresinde **83**

Vatanları yelkenlere bağlı, kürekler yele asılı **33**

Yanıyorum **85**
Yeni bir yol çizerken yaşamın içinde **61**
Yeniden yarın **75**

Kavram Yayınları
71
Kavram Yeryüzü Şairleri 14
Birinci Basım: Temmuz 1995

Dizi editörü: Erdal Alova
Tasarım: Sadık Karamustafa
Yayım hakları Kavram'dadır.
Yayınevinin yazılı izni olmadan, şiir ve yazılardan
hiçbir biçimde alıntı yapılamaz, seçkilerde kullanılamaz.
ISBN 975 366 065 0

Dizgi: Kavram, Baskı ve cilt: Numune
Kavram, Billurcu Sk. 3/3 Beyoğlu , İSTANBUL
tel: (0 212) 244 02 85, fax: 245 25 22

NİKOS GATSOS

Bütün Şiirlerinden Seçmeler

HERKÜL MİLLAS

KAV
RAM

İÇİNDEKİLER

Nikos Gatsos ve Şiir Dünyası
Herkül Millas **9**

AMORGOS (1943)
Amorgos **33**
Şövalye Ve Ölüm (1513) **51**
Ağıt **55**

ŞARKILAR'dan (1992)
Çingene Maymun **59**
Ağ **61**
Haç **62**
Bir Kimlik Ver Bana **63**
Yapay Ay **64**
Düşümü Anımsarsam Eğer **65**
Çizgili Roman Ve Çocuk **66**
Bu Topraklar **68**
Güz Gözyaşları **69**
Bir Eski Zaman Şarkısı **70**
Mersin Ağacı **72**
Konuş Bana **73**
Yeniden Yarın **75**
Pireli Sevgilim **76**
Anadolu'ya Özgü **77**
En Sirio Hay Ninos **78**
Kolono'da Bir Gece **79**
Kafeste Bir Kırlangıç **80**
Kırkların Kasap Havası **81**
Gülsuyu Sundum Sana **82**
Yaşarmış Gözler **83**
Günü Geldi **84**

Yanıyorum **85**
Kem Gözle Bakma Bana **86**
Damlaya Damlaya Gözyaşım **87**

İPEKLERİ RÜZGÂRA ÖDÜNÇ VER
(1994)
İspanya Rapsodisi **91**
Al Yüzüğünü **94**
Egina'nın Portakal Ağacı **99**
Bir Yaz Gecesi **103**
Ölüm Anısı **106**

NOTLAR **113**
KISA YAŞAMÖYKÜSÜ **117**
ŞİİR ADLARI DİZİNİ **119**
İLK DİZE DİZİNİ **121**

NİKOS GATSOS VE ŞİİR DÜNYASI

Çağdaş Yunanca'nın en ünlü ozanlarından biri olan N. Gatsos, tek bir şiir yazmış ozan olarak bilinir. "Amorgos" adlı şiirdir söz konusu olan. 1943 yılında yayımlanmış olan bu en ünlü şiiri, o zaman Gatsos'u, şiir dünyasının en sözü edilen kişilerinden biri haline getirmişti. Ancak ozan çok az sayıda şiir yazmış olmakla birlikte, gerçekte tek bir şiir yazmamıştır. 1946'da "Ağıt" adlı şiiri, 1947'de "Şövalye ve Ölüm" şiiri yayımlandı. Günümüzde *Amorgos* adını taşıyan kitabı bu üç şiirden oluşmaktadır.

Ayrıca ölümünden sonra, 1992 ve 1993 yıllarında, Yunanistan'ın en ünlü bestecileri için hazırlamış olduğu "şarkı"larını içeren bir kitap iki baskı yaptı. Bu kitapta ozanın şiire yabancı sayılamayacak yüz altmış tane "şarkı"sı bulunmaktadır. 1994 yılında on kadar kısa şiirini ve şiir taslaklarını içeren *İpekleri Rüzgâra Ödünç Ver* adlı şiir kitabı yayımlandı. Ozanın Yunanca'ya kazandırdığı kimi yabancı ozanların yapıtları da, dil ve şiir çevirisi alanında büyük bir katkı sayılmaktadır. Bu çeviriler, F. G. Lorca'nın *Bodas de Sangre* (Kanlı Düğün) adlı oyunu ve başka şiirleri, Lope De Vega'nın *Fuentobehuna*'sı, August Strindberg'in *Peder*'i, Jean Genet, Tennessee Williams ve Eugene O'Neil'in yapıtlarıdır. Ozanın 1932-1945 yılları arasında kimi dergilerde yayımlanmış olan, şiir ve Yunanlı ozanlarla ilgili beş eleştiri yazısı/söyleşisi de bilinmektedir.

Elinizdeki bu kitapta N. Gatsos'un bütün şiirleri ve şarkılarından örnekler bulunmaktadır. Çeviriler Yunanca'dan yapılmış, İngilizce çevirilerle karşılaştırılarak kontrol edilmişlerdir. Ozanla ilgili bilgiler sınırlıdır. Kendisi hemen hemen hiç demeç vermemiş, bütün yaşamı boyunca iletişim araçlarının reklamcı olanaklarından uzak kalmaya çalışmıştır. N. Gatsos'la ilgili bilgiler Yunanistan'da yayımlanmış çok sınırlı kimi yayınlardan, örneğin Tasos Lignadis'in Gatsos ile ilgili kitabından (1983), *Odos Panos* adlı edebiyat dergisinin Mart 1993 tarihli "Gatsos" özel sayısından ve ozanın hayat arkadaşı Agathi Dimitruka ile yaptığımız sohbetlerden elde edilmiştir.

Ozanın telif haklarının sahibi de olan A. Dimitruka ile yaptığım söyleşiler (Nisan 1995), ozanın Yunanistan'da da bilinmeyen, hiç yazıya geçmemiş kimi olayları su yüzüne çıkarmıştır. Ozanın hayat arkadaşı, Gatsos'un kuşkusuz en yakınıydı. Dile getirdikleri ozanın yaşamının, dünya görüşünün, alışkanlıklarının, dostlarının, kimliğinin ve genel olarak kişiliğinin belki ilk kez bu denli etraflı ve derinlemesine bir biçimde sergilenmesini sağlamıştır. Bu önsözde A. Dimitruka tarafından aktarılmış olan bilgiler " " içinde dizilmiştir. A. Dimitruka'ya yakınlığı, yardımı ve ozanın Türk kamuoyuna tanıtılması için, sorularıma yanıtlar vererek, esirgemediği yardımları için ona teşekkür etmeyi borç bilirim.

Ozanın Dönemi

Bir edebiyat ve sanat anlayışı dile getiren gerçeküstücülük (sürrealizm) iki dünya savaşı arası yıllarında doruğuna vardı. Dadaizm daha önce, yerleşmiş mantığa, kurumlara ve değerlere karşı çıkmıştı. Andre Breton (1896-1966) ünlü manifestosuyla (1924– *Manifeste du surrealisme*) dadaizmi de aşarak yeni sanat anlayışını başlattı. Freud'un psikanalist yoruma dayalı insan anlayışı bu hareketin odak noktası gibidir. Geleneksel mantık kurallarını tanımayan ve kontrol altına alınmayan düşünce, sınır tanımayan, bugüne dek "gerçek" olarak anlaşılan dünyayı yadsıyan, düşe ve düşün sonsuz yaratıcılığına inanan, sayısız yeni oluşumların ve durumların olanaklarını gören bir sanat anlayışı

doğmuştu. Bu yeni düş dünyasının yorumcusu, yazarın kendisi değil –insanın kendini tanıyamadığı ve ancak psikanalizmle anlaşılacağına inanılmaya başlandığı biçimdi– okuyucu olacaktı.

Gerçeküstücülüğün sanat yapıtı oluşturma anlayışı da çağrışımlara dayanan, kendiliğinden gelişen yazıma ve genel olarak yaratıcılığa dayanmıştır. Şaşırtıcı sonuçlar gerçeküstücülükte artık şaşırtıcı sayılmamaya başlamıştı. Bu hareketin aradığı gerçek, geleneksel, herkesin inandığı ve bildiği gerçek olmayacaktı; bu sıradan gerçeğin ötesinde mantığın yakalayamadığı ve hapsedemediği başka bir gerçek peşindeydi bu sanatçılar. Klasik örnekler olarak Paul Eluard ve Benjamin Peret'nin iki deyimi anımsatılır: "*Filler bulaşıcıdır*" ve "*Anneni gençken döv*" Resim alanında Salvador Dali'nin sürprizlerini kim bilmez?

Gerçeküstücülük temelde Fransa'da gelişmiştir; ama kısa zamanda hemen hemen bütün dünyada kendini duyurdu. Ünlü isimleri, Andre Breton, Louis Aragon ve Paul Eluard idi. Politik gelişmeleri yakından izleyen ve onlardan doğrudan etkilenen gerçeküstücüler genel olarak, geleneksel olana karşı çıktıkları için "ilerici" sayılmışlardır. Burjuva değerlere ve inançlarına saldırı temel bir yaklaşım olmuştu. İkinci Dünya Savaşından sonra gerçeküstücüler arasında ortaya çıkan siyasal farklılıklar yüzünden hareket bütünlüğünü sürdürememiştir

İki dünya savaşı arasındaki yıllar siyasal açıdan da Avrupa'nın ve dolayısıyla herhalde bütün dünyanın çok renkli, hareketli ve acılı yıllarıdır. Bir yanda a) kapitalist "eski" dünya, öte yanda b) Sovyetler Birliği'nde "yeni" komünist dünya iki uç oluşturmuştu. Düşünürler, özellikle bu çatışmanın başlangıcında, yeni deneyimin yanında yer almışlardı. Ancak, özellikle Stalin dönemindeki ünlü siyasal davalar sonrasında, ikinci bir anlayış çatışması ortaya çıkmıştı: bir yanda a) demokratik pratiğe ve halk katılımcılığına inanan güçler, öte yanda b) bir yönetici kadronun geleneksel demokratik halk desteği gereğini aramadan toplumun gelişmesini sağlayacağına inanan hareket. Bu ikinci grubun içinde hem komünist, hem de kapitalist toplumlar yer alabiliyordu.

1936'dan sonra Metaksas diktatörlüğü ile Yunanistan da demokratik (kapitalist) rejimden, demokratik olmayan (kapitalist) rejime, yani halkın parlamenter desteğini aramayan rejimler bloğuna girmiş oldu. Bu askeri rejim siyasal etkinliğini duyurduğu yıl Nikos Gatsos yirmi beş yaşındaydı. Dört yıl sonra, 28 Ekim 1940'da Mussolini İtalyası ve arkasından Hitler Almanyası'yla savaş kaçınılmaz olacaktı. Alman/İtalyan/Bulgar işgali (1941-1944), sonra iç savaş yılları (1945-1949) birbirini izledi. Bu yıllar açlık, yokluk, savaş, baskı yıllarıydı.

Bu toplumsal ve siyasal durum ve bu dünyaya karşı tepkiler dönemin ozanlarında görülmektedir. Yunanistan'da tepkiler ve sanat yapıtları, hem dünyaya egemen olan sanat anlayışını, hem egemen olan siyasal çatışmaları yansıtmakta ama aynı zamanda ülkenin özel durumunun damgasını da taşımaktadır.

Gerçeküstücülük, ilginçtir, hem kapitalist hem komünist antidemokratik rejimler tarafından iyi karşılanmamıştır. Yöneticilerin bu tepkisi anlaşılır bir tutumdur. Her iki rejimde de, yöneticilerin bilinçli, "bilimsel" ve programlı çabalarıyla toplum değişecek, ileriye doğru yönlendirilecekti. Bunun sağlanması ise ancak kontrol edilebilen, bir sistem içinde yorumlanabilen ve algılanabilen bir dünyada olabilir. Kitlelerin "istekleri"nin bu sözde "bilimsel" çerçeve içinde, ikincil sayılması çok doğaldır. Kitlelerin, "geri" "bilinçsiz" ya da "yanlış bilinçli" sayılması için, birlerinin "doğru" nun, "bilimselin" adına davranması gerekmektedir. Kişinin, kimseye hesap vermeyen, öznel, kendiliğinden meşruluk kazanan iç dünyasının geçerliliği bu rejimlerin dünya görüşlerine bütünüyle karşıydı. Tepki de kaçınılmazdı. Hangi müziği dinleyeceğimize artık bu anlayışa göre, bir Stalin, Bir Metaksas ya da gene böyle ünlü bir lider karar verecekti.

N.Gatsos'un Yaşamı

İlginçtir, ozanın doğum tarihi kesin bir biçimde bilinmiyor. A. Dimitruka bizlere şunları aktarmakta ve kendi yorumunu da ekle-

mektedir: "Ozan doğum günü olarak 8 Aralık 1914'ü kabul ederdi. Oysa resmi kayıtlarda 1911 tarihi (kimi zaman 1915 tarihi) görülmektedir. Ozan yaşını gizleyecek bir insan değildi. Bu çelişki ve tutarsızlığın bir yorumu şöyle: Ozanın babası, Nikos'un doğumundan sonra, 1916 yılında Amerika'ya göç eder. Gemi daha Amerika'ya varmadan hastalanır ve ölür. Cesedi denize atılır. Haber bir ay kadar sonra, geri gelen kimi hemşeriler tarafından köye iletilir. Ailenin Amerika'ya göçü de artık olanaksızdır. Ozan o yıllarda 5-6 yaşlarında olmalıdır. Ancak kendi ifadesine göre babasını hiç anımsamamaktadır. Bu durum, yani babasını hiç anımsamaması ozanı bütün yaşamı boyunca rahatsız etmiştir." Muhtemel bir şok etkisiyle anımsanmayan baba sorununun ve vicdan rahatsızlığının üstesinden, A. Dimitruka'ya göre, çok basit bir işlemle gelmiştir: ozan doğum tarihinin 1914 olduğuna, yani babasının ölüm yılında iki yaşında olduğuna inanmayı yeğlemiştir.

"Ozanın ailesi Mora'lıdır; Arkadiya'nın Frangovrisi köyünden. Bir bilim adamının (Marinos Siguros) dediğine göre bu aile adı Guatso adını taşıyan eski bir Venedik ailesiyle ilişkili olabilir. Ailede 'Venetiya' ve 'Venetsana' isimleri de kadınlara sık verilmiştir. Gatsos orta halli bir köylü ailenin tek erkek çocuğuydu. Bir de kızkardeşi vardı. İlkokulu köyünde, ortaokulu ve liseyi Tripolis'te okudu. 1930'lu yıllarda Atina'da edebiyat fakültesinde okudu. Edebiyat dergileriyle ilişki kurdu.

"Sık sık yakınlarına anlatmayı sevdiği kimi olaylar askerlik görevi ile ilişkilidir. Çok uzun boyluydu. Ona giysi bulmak zordu. Pantolonu ve ceket kolları kısaydı: kep eğreti dururdu başında. Bu gülünç durumuna kızan (çok kısa boylu) üstü bir gün ona 'ne bu hal?' diye çıkışınca Gatsos, 'Yunan vatanının hali!' demiş. Tokattan kolayca kaçınmıştı, çünkü kısa boylu subayın eli hafif geriye çekilen Gatsos'u ıskalamıştı; ama hapis cezasından kurtulamamıştı.

"İkinci Dünya Savaşı'na gönüllü katılmak istedi ama ailenin tek erkeği olduğu için, ilgili yasa yüzünden askere alınmadı. Alman

işgali yıllarında Atina'daydı. 1943 yılında 'Amorgos' şiiri, 1946'da 'Ağıt', 1947'de 'Şövalye ve Ölüm' yayımlandı. 1945-1949 yılları Yunanistan'da sol-sağ güçler arasında gerçekleşen iç savaş yıllarıydı. 1959 yılında ilk şarkısı Manos Hadzidakis tarafından bestelendi. 1967 yılında annesi öldü. Yunanistan bu kez Albaylar Cuntası diktatörlüğünü tattı. Albayların devrilmesinden bir yıl önce, 1973'de de kız kardeşi öldü."

N. Gatsos hiç evlenmemiştir. En uzun ilişkisi Agathi Dimitruka ile oldu. 1974 yılında mektuplaşmaya başladılar. Agathi o yıllarda henüz öğrenciydi. 1976 yılında bir arada yaşamaya başladılar. Beraberliklerini 12 Mayıs 1992'de ancak ölüm sona erdirdi. 'Biz kardeştik' diyor gülerek A. Dimitruka bu ilişkiyi tanımlarken. Bir keresinde bir tavernada garson ilişkilerini sormuş "nen oluyor? baban mı, amcan mı?" diye. Agathi "Kardeşiz!" demiş ve bu söz aralarında yarı şaka yarı ciddi olarak kalmış.

Yıllarca, Atina'nın güzel bir semti olan Klipseli'de, bir amcasının kullanması için verdiği evde yaşadı. Evden çıkmak zorunda kaldığında gene aynı semtte başka bir daireye taşındı. Hiç yurt dışına çıkmadı. Kedileri çok severdi, köpekleri de. "Isabela" ve "Bobi" adlı koca iki köpeği hâlâ sağ, Agathi'nin evinde mutlu görünüyorlar. Aynı doğumdan, kız ve erkek iki kardeş bu köpekler. Gatsos para kazanmak için çeviriler yaptı, radyoya piyesler uyarladı. Şarkı sözleri yazdı.

İspanya'nın mutsuz günlerinde, bir gün bir gazetede bir ozanın öldürüldüğünü okumuş. İlgilenmiş. Lorca'yı okumuş, sevmiş. İspanyolca'yı bunun için öğrenmiş ve Yunanistan'da ünlü olan çok güzel çeviriler yapmış. İngilizce ve Fransızca'yı da kendi çabasıyla öğrenmiş. Almanca çalışmaya başladığı yıl Almanlar Yunanistan'a saldırdılar ve Atina'ya girdiler. Ve ozan artık Almanca öğrenmek istememiş.

1986 yılında Atina Belediyesi ödülünü (Ritsos ve başka sanatçılarla birlikte) aldı. Dört yıl sonra ozana Barselona Edebiyat Akademisi ödülü verildi. 1991 yılında sağlığı iyice bozuldu. "Ama

yaşlanmadı" diyor A. Dimitruka, "o hiç yaşlanmadı; sağlığı bozuldu ve öldü" Ölümünden sonra şarkılarını içeren bir kitap ve kimi yayımlanmamış şiirleri yayımlandı."

N. Gatsos'un Kişiliği

Ozanı bize en yakın arkadaşlarından, şiir mücadelesi yoldaşı, çok ünlü başka bir ozan tanıtıyor. O. Elitis'in Yunanistan'ın 1934-1944 yıllarındaki sanat, kültür ve genel gelişmeleri anlatan yüz sayfaya varan uzun yazısında –On Yılın Kroniği– Gatsos ile ilgili kimi bölümleri çeviriyorum. Yazı 1965 yıllarında kaleme alındı. Ozanın fiziğini, anlayışını, düşüncelerini, duygularını ve karakterini, en canlı çizimlerinden birini buluyoruz bu yazıda.

"(1935 yılında) Bir gün, daha doğrusu bir akşam Havtion pastanesinin önündeyken, birden, gökten düşmüşcesine hiç beklemediğim bir düşünce arkadaşı çıktı ortaya; inançlarımız konusunda herhalde benden de bağnazdı. Bu adam ozan Nikos Gatsos idi. Bizi kim tanıştırdı, şu anda anımsayamayacağım. Hatta o güne dek adını duymuş olup olmadığımı da anımsayamıyorum. Uzun boylu, zayıf ve esmerdi ve sonraki on yıllarda birçok gönlü yakacak olan büyük ama sürekli bir uykusuzluktanmış gibi biraz kızarmış gibi olan gözleriyle, kalabalığın içinde, doğal biçimde hafif öne eğilişiyle, uzun bej yakaları kalkık gabardini içinde, koltuğunun altında bir tomar yabancı, çoğu Fransız ve Amerikan sinema dergisi, karşımda duruyordu. Söylediklerimi, kibirden mi yoksa yalnız ilgisizlikten mi kaynaklandığını anlayamadığım bir dikkatsizlikle dinlerken durmadan sigara içiyordu.

"Angelopulos durağına varana dek karşı saldırılarda bulunarak, sistemli bir biçimde sorular sorarak, görüşlerimi ve tercihlerimi yoklayarak, çok az bilinen metinlere göndermeler yapıp inanılmaz ayrıntılara girerek beni sınamaya başladı; ama her şeye karşın sonunda beni zor durumda bırakmadı, tam tersine beni kışkırtmış oldu bu davranışı ve ben de aynı yöntemle karşı saldırılara geçmeye başladım. Bu oyun küçük bir kahvehaneye va-

rana ve Andre Breton'un 'Manifesto'sundan söz etmeye başladığımız ana dek sürdü. Çok şükür, 'bu adam anlamış olanlardandı' Andreas Embirikos'tan sonra ikinci adamdı. Ve bu yazıyı yazdığım şu güne dek, yani otuz yıl kadar sonra, tüm Yunanistan'da o sırrın gerçekten sahibi olan beş ya da altı kişiden biri olarak kalmıştır (ötekiler Nikitas Randos, Nikos Engonopulos ve Nanos Valaoritis idi). Sözünü ettiğim, üniversitelerde öğretilen ve bütün ansiklopedilerde bulunanlar değil, çekicilik ve tansıktır.

"Nikos Gatsos 'sesi duymuştu' Rastlantısal olanla ilgilenirdi; yalnız yaşamda değil şiirde de, aşkta, oyunda ve günlük olaylarda bulunan olası ama kavranılmayan değişmeyen yasalara bağlı olana ilgi duyanlardandı. Düşün sonsuz düzenleme yetenekleri ona çekici geliyordu. Kendisinin yeni ve kişisel olan peşin yargılarını geliştirip ortaya çıkarmakla birlikte peşin yargıların çok uzağındaydı. Kısa zamanda arkadaş olmamız çok doğaldı. Kitap, şiir, sır alışverişi yaptık. Bir süre sonra Ayios Meletios ile Patision caddelerinin birleştiği yerde, hemen Karantonis Sarandaris ve o ünlü arkadaş grupları tarafından desteklenen, kuşağımızın ilk edebiyat kahvehanesini, 'İreon'u (Heraion) kurduk. Geceyarısından sonra saat ikiye doğru 'Ireon' kapanırken o kalabalık yıllarda yepyeni olan 'Fokionos Negri' caddesinde, okaliptüs ağaçlarının altında kimi zaman sabah saat dörtlere dek sonsuz tartışmalar başlardı. Jean Parque, 'Maldoror'un Şarkıları", 'Waste Land' su arkının yeraltı sularıyla birlikte duyulurdu; 4 Ağustos'un polisleri ise bizi kuşkulu ve kem gözlerle izlerlerdi."

O. Elitis'in yazısı zamanın düşünce, siyasal, kültür olaylarını en yalın bir biçimde dile getirmektedir. "4 Ağustos" Yunanistan'da Metaksas diktatörlüğüne verilen isimdir; askeri hükümet darbesi bu tarihte gerçekleşmişti. Sözü edilen Embirikos, Engonopulos, Sarandaris, Karandonis gibi Yunanlı sanatçılar ve ozanlar ülkenin ünlü kimseleridir. Düşünceleri ve yapıtları sanat dünyasını önemli derecede etkilemiştir. Elitis, Gatsos'u genel kültür ve toplumsal gelişmelerin içine yerleştirerek anlatmaktadır

A. Dimitruka da ozanın fiziksel güzelliğinden söz etmektedir: "Çok güzeldi. Gençliğinde çok güzel bir erkekti. Ama iç dünyası da öylesine zengindi." Geride kalan, raflarda düzenli duran kitapları da ilgi alanının tanıkları gibi duruyorlardı. Şiir kitapları "klasik" denebilecek ozanlara eğilimini sergiliyor: Antik Yunanlı ozanlar, Shakespeare; Fransa'nın en ünlü ozanları, Kavafis, Seferis ve dostu Elitis'in bütün şiir kitapları. Dünya ve Yunanistan ağırlıklı tarih kitapları ikinci büyük kitap grubunu oluşturuyor. "Her şeye ilgi duyardı. Mutlaka basını, televizyonu izlerdi. Ama geçmişe de bağlı değildi. Ne fotoğraf çektirmeyi ve saklamayı severdi ne de elyazmalarını saklamaya özen gösterirdi. Onu ziyaret edenler fotoğraf istediklerinde (hiç yok) derdi. Aslında az da olsa geride ondan kalan fotoğraf, elyazması gibi hatıraları saklıyorum; herhalde bunları ileride yayımlayacağım.

"Etrafındakilerle kolay geçinen bir insan değildi N. Gatsos. Uzlaşmayı sevmezdi. Belki ondan hiç evlenmedi. Evlilik ona ilginç gelmedi. Başka bir kimseyle bir arada yaşamak onun için zordu. Kendinden söz edilmesini de sevmezdi. Bizim iyi geçinmemiz ilginçtir bu bakımdan. Nedendir bilmem bir uyum içindeydik. İyi geçinmemize şaşanlar az değildi. Belki o yıllarda dünya o denli değişmemişti, köylerde özellikle, çocukluk yıllarımız aynıydı.

"Şiirinden hemen hemen hiç söz etmezdi. Kimilerine göre eleştirici yanı düşüncesine egemen olmuştu. Kendini tekrar etmekten hoşlanmazdı. Ama 'şarkı' larında da şiirsel öğeler sürüp gitmiştir; şiiri orada da yaşamıştır.

"Politik olarak onu nasıl mı değerlendirmeli? İç savaştan sonra (1949) Yunanistan'a sağın egemen olmasıyla toplumun canlı öğelerinin öldüğüne inanırdı. 'Sürgünler ve tutuklamalar toplumsal coşkuyu yok etti' derdi. Ama bu solcu ya da komünistti demek değildir. Karakteri onu böyle bir harekete katılmaya izin veremezdi. 1960'larda Karamanlis'e, Krala karşıydı. Tüm ailesi yörenin tek Venizeloscu geleneği sürdürenlerdi." Venizeloscu gelenek 'orta sol' politika, ya da liberal politika anlamındadır. "Seçimlerde oy kullanmazdı. Hiçbir seçimde oy kullandığını anımsamıyorum."

"Melankolik ve kötümser bir kimseydi." Agathi Dimitruka'ya, küçük, bir buçuk yaşındaki oğlunun ozanın hangi özelliklerini taşımasını istemeyeceğini sordum. Ağız dolusu güldü "Kötümserliğini almasını istemezdim. Bu kötümserlik intiharı getiren türde bir duygu değildi ama. Bilginin ortaya çıkardığı bir melankoliydi. İnsanlara karşı hoş davranırdı, şakalar yapardı; ama İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Alman işgalinden sonra çoşkusu kalmadı.

"Ama şiirlerinde bir iyimserlik ve 'kurtulma' duygusu da vardır. Bu umut hep vardı. Ölüme karşı da bir saygısı. Ölüm hakkında konuşmazdı. Kimi zamanlar ölüm lafını dile getirmeye çalışmış olan gazetecilere 'nedir bu saçmalıklar' der, konuyu geçiştirirdi. Kimi ölümler, babasının ölümü, çok sevmiş olduğu annesinin ölümü arkasından kızkardeşinin ölümünü yaşadı."

Bu önsöz bir Türkiye baskısı için hazırlandığına göre A. Dimitruka'ya ozanın Türkiye hakkında ne dediğini soruyorum. "Bütün bu gelişmelere karşıydı. Türkiye'nin Kıbrıs'a girmesine karşıydı. Türkiye'nin diplomasi alanında çok güçlü olduğunu söylerdi. Ordusunun da çok güçlü olduğuna inanırdı. Her iki ülkeyi aslında 'fukara' sayardı." A. Dimitruka ozanın Yunanca'da da bulunan ve yoksul, zavallı anlamına gelen "fukara" sözcüğünü kullandığını belirtti. "Yunanlılar'ın Antik Yunan narsisizmine karşıydı. Kiliseye hiç gitmezdi. Ama Tanrı'ya inanırdı."

"En yakın dostu herhalde Manos Hadzidakis idi. Hastalığında, 1991 güzünde, son günlerinde hep yanındaydı, her gün gelir onu görürdü. Öğlenden sonraları geldiğinde Gatsos bambaşka bir insan olurdu. Konuşur, güler, neşelenirdi. Hatta bir yardımcısını göndermişti, alışveriş ve bu tür işler için bize yardım ederdi. Besteci Stavros Ksarhakos gene yakın bir dosttu. Elitis de düşünsel alanda bir dosttu. Nana Mushuri de candan bir arkadaş oldu. Hatta son günlerinde hiçbir ekonomik sıkıntı çekmememiz için bize sürekli parasal yardımda da bulundu.

"Nikos Gatsos terbiyeliydi, misafirperverdi, herkes için olumlu konuşmayı severdi, hiç kimsenin arkasından kem söz etmezdi.

Şakaları da severdi. Annem genç bir insanla evlenmemi isterdi. Gatsos'la bir mit yaratmıştık. Güya bir damat bulunmuştu; öğretmenmiş. Sonra yavaş yavaş kusurlarını ortaya çıkarmaya başladık. Topalmış. Bunu kabullendi sonunda. Sonra boşanmış bir kimse olarak sunduk; bunu da kabul. Ama sonunda Krişna'ya inanan bir kimse olduğunu, annemin toprakları üzerinde bu inancı paylaşanlar için küçük barakalar kurmak istediğini söylediğimizde, hayali damadı reddetmek zorunda kaldı. Bu oyunla eğlenirdik."

Amorgos

"Amorgos" şiiri 1943 yılında, yani Yunanistan Alman işgali altında bulunduğu zamanda yayımlandı. Aynı yıl O. Elitis'in "Birinci Güneş" şiiri de yayımlandı. O karanlık günlerde ışık dolu, Ege'nin güneşi ile aydınlık iki şiir ozanların umudunu dile getirir gibiydi. Hep denize, ülke halkının, kimliğini üzerinde yaşadığı karadan çok biçimlendirdiğine inandığı denize göndermeler yapan şiirlerdi bunlar.

Bir söylentiye göre "Amorgos" bir gecede yazılmış. Bunun doğru olup olmadığını belki hiç öğrenemeyeceğiz. Ama kuşkusuz büyük bir birikimin sonucunda ortaya çıkan bir yapıttır bu uzun şiir. Ozan yirmi sekiz yaşındadır şiir yayımlanırken. Yukarda da Elitis'in anlattıklarından öğrendiğimize göre, Gatsos kendi kendini yetiştiren özel çabalarından başka, o yılların en aydın ve ileri sanat anlayışını taşıyan insanlarını tanımış ve onlarla şiir konularını ateşli bir biçimde konuşmuş ve tartışmıştı. Bu "ilk" şiir hiç de deneyimsiz, genç bir ozanın yapıtına benzemiyor.

"Amorgos" iki boyutta okunabilir. Işıklı, renkli, olaylı birinci boyutta tablolar bir film tekniği ve hızıyla gelişiyorlar. İkinci boyutta anımsatmalar, göndermeler çağrışımlar, kesintili bir anlamlar dünyası oluşturuyor. Bu anlam, gerçeküstücülüğün sınır tanımayan ve mantığın neden-sonuç ilişkisini aşan ya da yadsıyan bir kavram çerçevesi oluşturmaktadır. Bu iki boyut, şiirin içinde,

o yıllardaki işgal altındaki Atina'nın bütünüyle yabancısı olduğu bir renk ve atmosferdedir. Daha sonra Ritsos'un da "Boyun Eğmeyen Ülke" şiiriyle yaptığı gibi, ozan etrafındakileri yüreklendirmek, yaşamın uzun sürekliliği içinde geçici sıkıntıları aşabileceğini aşılamak istercesine ya da kendini buna inandırmaya çalışırcasına kaleme almış gibidir dizelerini. Yunan şiirinde bir dönüş noktası oluşturan Engonopulos'un "Bolivar" şiiri de gene bu işgal yıllarında elyazmaları elden ele dolaşarak yayılmıştı.

Şiirin, bu koşullar altında, yaşamı doğuran, yenileyen aşk ile hep sonu getiren ölümün arasında seyreder gibi olması anlaşılır olmaktadır. Bu çelişkili çift –aşk ve ölüm– Gatsos'da lirik bir biçimde hep karşımıza çıkacaktır. Bu anlamlar tarihsel çağrışımlar içinde gelişip biçimlenmektedir. Hemen hemen bütün Yunanlı ozanlarda olduğu gibi Gatsos da tarihi yoğun bir biçimde kullanır. Tarih Yunanlılar için ayrı bir anlam taşır. Ulus bilinci, kimi çağdaş uluslar için de devlet çatısı altında oluşurken (örneğin Türkiye'de olduğu gibi) Yunanlılar arasında önce bir tarih ve kültür kavramı olarak gelişmiş, devlet bu gelişmeyi izlemiştir. Tarih, bu koşullar altında, kimliğin temeline dönüşmektedir.

"Amorgos"da tarih her dizede kendini duyurmaktadır. Hemen birinci dizede "vatan" sözcüğü ile Odisseus'un serüvenini anımsatan ve deniz kazasına uğrayanlarla karşılaşıyoruz. Rüzgâr esmiyor, umutsuzca bekleşiyor gibidir insanlar. Ve üç dize içinde denizle ilgili sonsuz sözcükler ve çağrışımlar: yelkenler, kürekler, yel, deniz kazası, süngerler, yosun ve deniz. Deniz ve tarih şiirin temeli gibidir. Şiirde denizle ilgili öteki kimi sözcükler şunlar: demir, rüzgâr, poyraz, karayel, gemi direği, kürek, siklon, latinya, lodos, yelken, martı, yunus, ufuk.

Kimi eleştirmenler Gatsos'un bu şiirinde, çevresiyle tam bir bütünlük sağlamış bir insanın yapıtını görüyorlar. Yine kullanılan sözcüklere baktığımızda, bitkilerin (dağ lalesi, fesleğen, karanfil, sümbül, zambak, buhurumeryem, nilüfer, gelincik, gül, yonca, biberiye, şifalı bitkiler, çiçek tarhı, meşe ormanı, çam ağaçları, çı-

nar, salkımsöğüt, kamış, kiraz, elma, incir, caneriği, ayva, limon, portakal ağaçları, selvi, sakızağacı, asma, üzüm, buğday, arpa, lahana, sorgun, mantar, badem, kereviz, hasır otu, vb.), kuşların (bülbül, kartal, turna, puhukuşu, martı, karga, tarla kuşu, guguk kuşu, baykuş, kuğukuşu, leylek, güvercin, serçe, kaya kartalı, kumru, kırlangıç) ve öteki hayvanların (çekirge, örümcek, ağustosböceği, cırcırböceği, arı, yarasa, kertenkele, solucan, yılanlar, kurbağa, at, ayı, inek, ceylan, kurt, ördek, fare, köpek), iklim ve doğa koşullarının, müzik aletlerinin (keman, lavta, mandolin, tef, kaval, davul ve dümbelek), aletlerin (saban, yatağan, orak, kiremit, kandil, dönmedolap, küp, testere, çivi, çekiç, üzengi), inançlarla, tarımla vb. ilgili terimlerin Yunanistan'ı ve Yunanlı'nın bilinç dünyasının kabartma bir haritasını çizer gibi bir işlevi olduğunu, bu özel dünyanın özelliklerini ortaya koyar gibi kullanıldıklarını görüyoruz. Ve bu coğrafya ve kültür yakınlığından olabilir. Gatsos'un Türkçe çevirisi, hiç olmazsa sözcük alanında, öteki Batı dillerine kıyasla, zorluklar içermemektedir.

Zorluk, ozanın kullandığı dilin ve veznin Türkçe'ye çevirisidir. Gatsos'un dili, yirminci yüzyılda hemen hemen bütün Yunanlı ozanların kullandığı *dimotiki*, yani halk dilidir. Ama ağdalı, "kültürlülerin" dili olan *katharevusa* da, kimi zaman terim olarak, kimi zaman sözcük olarak şiirde görülmektedir. Kimi zaman bu "eski" dil çok daha eskilere, antik Yunan'ı anımsatacak biçimde belirtmektedir. Bu dil şiirin tarihsel yanına bir ek boyut katar gibidir. Çeviride bu farklılıklar ve özellikler kaybolmaktadır.

Serbest vezin kullanmıştır ozan. Dize sonunda ses uyumu söz konusu değildir (şarkılarındaysa durum bambaşkadır). Ses uyumu kimi dizenin içinde görülür, kimi zaman raslantısal bir biçimde dize sonlarında görülebilir. Ama önemli olan geleneksel iki öğenin kullanılmış olduğudur. Eski Yunan şiirinde de görülen, kısa-uzun biçiminde nitelenebilecek "iambik" veznidir. Kimi zaman uzun hecenin işlevini vurgulanan hece alabilir. Örneğin:

güzel gülüm, büyük aşkım
görüp sevdim, sevip yittim

dizelerinin "iambik" türü hecelerden oluştuğu söylenebilir.

İkinci öğe halk şiirinin "onbeş hecelik dize"sidir (Dekapendasilavos). Hemen hemen Yunan halk şiirinin bütünü bu tür dizeyle yazılmıştır. Dize, kimi istisnalar dışında sekiz ve yedi hecelik iki bölümden oluşur. Ancak antik bir kökeni olması gereken "iambik" vezni bu dizelerin içinde belli kısıtlamalar da getirmektedir. Ayrıca sözcükler, vurgu sekizli ve yedili bölümlerin ya son hecesine ya da sondan üçüncü hecesine gelecek biçimde seçilir.

Dekapendasilavosu hep senin için yazdım
anlamadın oysa onu, sıradan dize sandın

dizeleri, şaka yollu, "dekapendasilavos" örneği olarak sunulabilir. Ondördüncü yüzyıldan sonra bu dizelerde ses uyumu görülmeye başlanır. Kötü ozanların monoton bir biçimde kullandıkları bu dizeler, Solomos, Seferis gibi usta ozanlar tarafından, çok başarılı ve büyük bir çeşitlilikle kullanılmışlardır. "Amorgos" şiirinde, ama ozanın genel olarak öteki şiirlerinde ve şarkılarında da "Dekapendasilavos" şiirin içine serpiştirilmiş bir biçimde görülebilir.

N. Gatsos'un anlaşılması için, onun belli bir dönemin ozanı olduğu unutulmamalıdır. (Bu dönemde yazılmış olan şiirlerin zaman içinde değerlerini sürdürecekleri gerçeği ayrı bir konudur.) Bu dönemde Yunan şiir dünyasında Y Seferis, O. Elitis, N. Engonopulos, A. Embirikos gibi ozanlar –Gatsos da bunlardan biridir– birbirini etkilemiştir. Türkçe'ye kazandırılmış olan çevirilerden yararlanarak okuyucu bu karşılıklı etkilerin boyutlarını sezebilir.

Vatanları yelkenlere bağlı, kürekleri yele asılı
Denizde kazaya uğrayanlar....

Gemileri batanları anlatmaya koyularak başlayan "Amorgos" şiirinin ve ozanın öteki ünlü Yunan şiir ve ozanlarıyla ilişkisine baktığımızda ilginç yakınlıklar görüyoruz. 1935-1955 yılları mutsuz yıllardı, Seferis'in "Mutsuz yıllara rastladık" dediği yıllardı bunlar.

N. Gatsos'un bir "şarkısı"nı da Y Seferis'e adadığını görüyoruz: "Bir Eski Zaman Şarkısı."

Ve sen çıka geldin ve bir çeşmeyi işledin
kaybolan ama anısı kalan
eski deniz kazazedesi için
Amorgos'da parlak bir deniz kabuğu...

Gatsos'un Y Seferis'le ortak yaklaşımları seçilen anlatım yöntemleridir: Mitoloji, Eski Yunan tarihi ve kültür simgeleri ve özellikle "deniz", yani deniz yolculuğuyla ilişkili olanlar: kürek, ıskarmoz, pruva, deniz kıyısı...

Kürekle, ıskarmozla bir olmuştu ruhları yoldaşların
ağırbaşlı yüzüyle pruvanın
dümen suyuyla birlikte
yüzlerini parçalayan suyla.
Gözleri aşağıda
birer birer öldü yoldaşlar.
Yattıkları yeri göstermekte kürekleri
deniz kıyısında.*

Y Seferis bu şiirini Homeros'tan, Odisseus'un serüveninden esinlendiğini yazmıştır. "Ardıç Kuşu" şiirinde de, "Kavak Ağacının Yaprağı"nda da aynı deniz görüntüsü karşımıza çıkıyor.

Duydum bu sesi
yıllarca önce batmış bir gemiyi
görmek için denize bakarken...

taa uzaklarda
bir deniz
taa uzaklarda
güneşte bir ada
ve kürekleri sıkan eller
ölen eller limanın göründüğü anda...**

O. Elitis'in 1942 yılında, yani Yunanistan'ın Alman işgali altında bulunduğu dönemde yayımladığı "Birinci Güneş"inde de aynı görüntüler:

Yarı batmış kayıklar
Keyifle şişen tahtalar
Yel, ayakları çıplak yel

Deniz kıyısında iskeletler***

"Şövalye ve Ölüm" ile "Ağıt"

"Amorgos" şiirinin yayımından üç ve dört yıl sonra, yani 1946 ve 1947'de N. Gatsos "Şövalye ve Ölüm" ile "Ağıt" şiirlerini yayımladı. Bu şiirler, ozanın *Amorgos* adını taşıyan tek şiir kitabında bir çok baskı yaptı. "Şövalye"nin, Albrecht Dürer'in "Şövalye, Ölüm ve Şeytan" adlı tablosundan esinlenmiş olduğu bellidir. Gottfried adını da taşıyan Alman Şövalye Götz von Berlichingen'in (1480-1562) yazdığı özyaşamını okumuş olan Goethe "Götz von Berlichingen" adlı oyunu yazmıştır (1773). Teknik ve şiir anlayışı açısından "Amorgos"u izleyen bu şiiri M. Hadzidakis bestelemiştir.

Kimin için yazıldığı kesin olarak belli olmayan "Ağıt" şiiri *Amorgos* adını taşıyan kitabın son şiiridir. Kimilerine göre Arnavutluk cephesinde İtalyanlar'a karşı savaşıp yaralanan ve bir süre sonra 1941'de otuz iki yaşında ölen ozan Yorgos Sarandaris için yazılmıştır. Kimilerine göre O. Elitis de "Arnavutluk'ta Ölen Teğmen İçin Ağıt"ı yine bu aynı ozan için yazmıştı.

Ölümünden Sonra Yayımlanan Şiirleri

"Tek kitaplı" Nikos Gatsos, ölümünden sonra, şimdilik, iki kitabın daha sahibi oldu. *Şarkılar*'dan başka *İpekleri Rüzgâra Ödünç Ver* adlı kitabı 1994 yılının Aralık ayında yayımlandı. Yoldaşı Agathi Dimitruka'nın bulduğu, E. Aranitsis'in yayıma hazırladığı bu şiirler dört temel bölümden oluşan genellikle kısa on üç şiirden oluşmaktadır. Ne zaman yazıldıkları bilinmiyor.

Bu şiirlerin birden çok düzenlenmesi bulunmuş, yayıma hazırlayan, farklı düzenlemelerden birini, kendi değerlendirmesine göre özgün saymıştır. Ayrıca "yayımlanmamış" şiirlerinin kimi bölümleri daha önce aynen ya da kimi değişikliklerle yayımlanmıştır. Örneğin "Al Yüzüğünü" şiirinin bir bölümü "Ağıt" şiirinde bulunmaktadır. Yine "Ölüm Anısı" şiirinin bir bölümü gene "Ağıt"ta bulunabilir. Bu tekrar edilen şiirlerde ozanın nasıl çalıştığını, şiirlerini nasıl oluşturduğunu da izleyebiliyoruz.

Ayrıca "Odos Panos" (Panos Sokağı) adında edebiyat dergisinde (Mart 1993) ozanın elyazması bir şiiri yayımlanmıştır: "Ölüm Anısı" Bütün bu şiirler Türkçe'ye çevrilmiş bu kitaba eklenmiştir.

Gatsos'un "Şarkılar"ı

Gatsos çok az sayıda şiir yazmakla birlikte çok sayıda, "şarkı" olarak bilinen ve ünlü bestecilerin kullanmış olduğu şiirler yazmıştır. 1992 yılında yayımlanan kitap 160 şarkı içeriyor. Bu şarkılar –ya da bu şiirler diyebiliriz– Yunan halkı tarafından çok iyi bilinir; herkesin dilinde ve belleğindedir. Bu açıdan bakıldığında Gatsos gerçek bir halk ozanı sayılabilir.

Şiir/beste ilişkisinin Yunanistan kültür yaşamında özel yeri vardır. Özellikle Hadzidakis ve daha sonra Teodorakis'le başlayan bir yaklaşımla en ünlü besteciler şarkı sözleri olarak en iyi Yunan ozanlarının şiirlerini seçmeyi çok yaygın bir alışkanlık haline getirmişlerdir. Bugün şarkılar, yalnız şarkıcının değil ama bestecinin ve sözleri yazanın adıyla da belirlenir. Seferis'in, Elitis'in, Ritsos'un, Kavafis'in ve başka büyük ozanların şiirleri halkın günlük yaşamında duyulan şarkılarda yer alırlar. Bu ozanların en güzel dizeleri şarkılar aracılığıyla herkes tarafından bilinen dizeler haline gelmiştir.

Müzik yazmak isteyen bir besteci de artık belli değer taşıyan beste sözleri bulmadan işe koyulmaya cesaret edememektedir. Bütün şarkıların belli bir "şiir" düzeyini tutturması gereği toplumca istenmektedir. Yukarda sözü edilen ve Türkiye'de oldukça iyi

tanınan ozanların yanında ve onlarla aynı değerde sayılan bir şarkı sözleri yazarı da N. Gatsos'tur. Ozan şiir yazma gereğini ve bu alandaki bütün enerjisini bu "şarkı"lara yöneltmiş gibidir. 1950'lerden başlayarak müzik aracılığıyla halka seslenmiş ve onunla ilişkisini rahatlıkla ve en köklü ve içten bir biçimde gerçekleştirmiştir. Gatsos'un bu alandaki ünü ve değeri öteki büyük Yunan ozanların ayarındadır.

Gatsos'un ilk şarkı denemesi 1940'ların sonlarındadır. Yunan sanat yaşamının en üstün yapıtlarını bir araya getiren bu şiir/müzik işbirliği geleneği de zaten bu yıllarda başlamış sayılabilir. Hatta "aşağı" sayılan, hor görülen halk tabakalarının müziğinin üstünlük kazanması da gene bu yıllarda hızlanacaktır "Rebetiko" olarak bilinen kitlelerin müziği Manos Hadzidakis gibi genç bir besteci tarafından başka bir gözle görülmeye ve farklı bir biçimde değerlendirilmeğe başlandı. M. Hadzidakis o yıllarda henüz çok gençtir. Ozanlar, ressamlar, roman ve öykü yazarları ve düşünce alanında isim yapmış ya da bu alanda sesini duyurmaya çalışan kimselerin arasında ortaya çıktığında henüz 23 yaşındaydı. Bu büyük bestecinin sanat çevrelerine girişini Elitis'in anılarından okuyalım:

"Bir gün tepeden inmiş gibi karşımızda bir tip çıktı. İnce yapılı, kısa kıvırcık saçlı, büyük siyah gözlü bir gençti; o da doğal olarak serbest dizeler yazıyordu. Gösterdikleri ilgimizi fazla çekmediği için kısa sürede başka bir alana geçti. Müzisyen olduğunu söyledi. Hepimiz şaştık. Yani keman, piyano filan mı çalıyordu. Hayır demişti o, besteciymiş. İşte bunu hiç beklemiyorduk. Demek Yunanistan'da böyle bir işle ilgilenenler de varmış... Ayrıca müzik ile çağdaş şiir arasında nasıl bir ilişki olabilirdi. O, bu ilişkinin çok büyük olabileceğini söylüyordu. Zaten "Amorgos" üstüne müzik hazırlamıştı bile."

Hadzidakis 1948'de, yirmi üç yaşında iken N. Gatsos'un ilk şarkısını besteleyen müzisyendir. "Yapay Ay" adını taşıyordu şarkı. Hadzidakis o yıllarda tiyatro ve sinema için müzik bestelemeye başlamıştı. Atina'nın Sanat Tiyatrosu'nda Tennessee Williams'ın

"İhtiras Tramvayı" sahneye konmuştu. Çeviri Gatsos'un, müzik ise Hadzidakis'indi. Şarkı sözlerinin temelini bir Amerikan şarkısı oluşturmuştu: "It's only o paper moon." Şarkı o yıllarda büyük bir başarı kazanmıştı. Bugün bile Yunan müzik dünyası içinde en çok sevilen şarkılardan biri olmaya devam etmektedir. N. Gatsos'un bütün yaşamı boyunca en çok sevdiği şarkı da herhalde budur.

Bir süre sonra Teodorakis de Gatsos'un şarkılarını bestelemeye başlamıştı. Sanırım 1950 yılları sonuydu. İstanbul'a kırk beş devirlik iki şarkı içeren bir plak getirmişlerdi bana. Ne besteciyi ne de sözlerin yazarını tanıyordum. Ama gençliğimde en çok sevdiğim ve unutamadığım bir şarkı olarak kaldı o plaktaki melodi. Bir süre sonra bestecinin ünlü Teodorakis olduğunu öğrendim. Yazarı ise çok sonraları öğrendim: N. Gatsos. Şarkının adı ise "Düşümü Anımsarsan Eğer" idi. Sözler o denli "anlamlı" gelmemişti o yıllarda bana; ama bundan dolayı çok çekiciydiler belki.

Türkiye'deki sinema seyircisi ve Yunan müziği sevenleri, belki de Gatsos'un şiirlerini dinlemekte olduklarını bilmeden, ozanın dizelerini sevmiş olabilirler. "Rebetiko" filminde dile getirilen şarkıların büyük bölümü Gatsos'undur (filmdeki müziğin büyük bölümü Stavros Ksarhakos'undur) "Çingene Maymun" ve "Ağ" şiirleri filmin sevilen müziğinden örnekler oluşturuyor.

Agathi Dimitruka'nın anlattıklarından öğrendiğimize göre, ozan genellikle önce besteleri dinler sonra sözleri yazardı. "Tersi de olurdu. Ama genellikle inancı, müziği kendisinin daha yaratıcı bir biçimde yorumlayabileceği yönündeydi. Bestecinin kendi şiirini o denli başarılı bir biçimde yorumlayabileceğine inanmazdı. Arada, çok parası olsaydı başka türlü şarkılar yazacağını da söylerdi. Bunu ne denli ciddi olarak söylediğini bilemeyiz. Ama bu şarkı sözlerini yazarken, kimi zaman bestecinin, kimi zaman şarkıcının imajını da göz önüne alırdı. Belki başka koşullar altında plak şirketleri ile kimi uzlaşmalara gitmezdi. Bunu bir büyüyü bozmak istercesine söylerdi sanki."

Çevirisi oldukça zor bu şarkıların. Ses uyumu olan ve zaman zaman dizelerdeki hece sayılarının tam bir simetri oluşturdukları bu şiirlerin başka bir dile çevrilmesi kimi durumlarda olanaksızdır. Bu tür şiirler/şarkılar bu kitaba alınmamıştır.

Yunanca'dan Türkçe'ye Çeviri ve Gatsos

Yunanca'dan Türkçe'ye çeviri konusuna yukarda yer yer değinildi. Burada genel olarak, bir Hint-Avrupa dilinden bir Altay diline çevirinin söz konusu olduğu anımsatılmalıdır. Sözdizimi (sentaks) en önemli sorundur. Türkçe'de sözcüklerin (ve özellikle fiiller) cümle içindeki yerleri Yunanca'daki gibi değildir. Dizeler bu yüzden her zaman aynı sırayı izlemeleri olanaklı olmamaktadır. Bu sorun kimi zaman devrik cümlelerle karşılanmıştır. Yunanca'da zamirlerden, söz konusu olanın "dişi" "erkek" ya da "tarafsız" olduğu ve "ne" nin söz konusu olduğu belli olmaktadır. Türkçe'de (ve kimi durumlarda İngilizce, Fransızca gibi Batı dillerinde) kimden söz edildiğinin anlaşılması için zamirin değil özne ya da nesnenin yeniden belirtilme durumu doğmaktadır. Örneğin Yunanca'da deniz "dişi", güneş "erkek"tir. Deniz ve güneşten söz eden bir cümlenin hemen arkasından "ona baktı" dendiğinde, zamirin durumundan, erkek/dişi ayrımı hemen belli olduğundan söz konusu olan (deniz ya da güneş) belli olur. Türkçe çeviride zamir yeterli değildir; "güneşe baktı" demek gereği doğmaktadır.

Gatsos'un şiirinin en güçlü yanı herhalde tarih ve kültür kaynaklı çağrışımlarıdır. Hemen her dizede, Yunanlı okuyucu görüntüler, tarihsel anılar ve göndermeler, kültürel benzetmeler ve anlamlar çağlayanı ile karşılaşmaktadır. Bunların büyük bir bölümü mitolojiyle ve Antik Yunan'la ilgili göndermelerdir. Kimileri Ortodoks Hristiyan geleneği ve tarihiyle, kimileri "ulusal tarih" diyebileceğimiz ve hemen anlaşılan yakın tarihle, Bizans ve çağdaş Yunan devletiyle ilgilidirler. Doğal olarak, dünya tarihine ve kültürüne de göndermeler vardır. Bunlara, bir çeviri işini aşmayan bu çalışmada, değinmek olanaksızdır. Böyle bir girişim, ozan üstüne yüzlerce sayfayı bulan bir incelemenin yazılmasına dönüşecektir. Bu

çalışmada sınırlı olarak, ve genellikle dipnot olarak, ancak kimi özel adlar açıklanmıştır.

Belki bu farklı dil, kültür ve ulusal tarih sorununa karşın, Yunanca/Türkçe çevirinin avantajı sözcük alanındadır. Ortak Balkan ve Anadolu kültüründen kaynaklanan ve her iki dilde de karşılaşılan ortak sözcükler ve terimler pek çoktur. "Amorgos" şiirinin ilk paragrafıyla sınırlı kalınarak şunlar işaret edilebilir: lâtin (yelkenler), merak, limon, mağaza (dükkân), lahan(ik)a (Yunanca'da "zerzavat", "sebze" anlamındadır), siklon, kestane.

Bunlar arasında en önemli sözcük herhalde "merak"tır. İngilizce çevirmenler (örneğin K. Friar ve E. Keeley / Ph. Sherrard) "caprice" ya da "whim" kullanmışlardır "merak" yerine. Ama "caprice" ve "whim" olumsuz bir anlam taşırlar: "geçici ve ani bir istek" Oysa Arapça kökenli "merak", Türkçe ve Yunanca'da "olumlu ve sürekli istek" anlamındadır. Sözcük seçimine büyük bir merakla girişen Gatsos hesabına, bu çeviride, sözcük seçiminin başarı şansının, öteki dillere yapılan çevirilere kıyasla, daha yüksek olduğu ileri sürülebilir.

Herkül Millas
Nisan 1995
Atina

*Y. Seferis, *Bütün Şiirler,* Çev: Ö. İnce/H. Millas, Varlık, İstanbul 1990, 40 (Roman 4).
**a.g.y., s. 162 ve 118
***O. Elitis, *Üç Kitaptan Şiirler,* Cem, 1980, s.54

Desen: N.Gatsos

AMORGOS, 1943

"Gözler ve kulaklar kötü tanıklardır
yüreği barbar olanlara."

HERAKLEİTOS

AMORGOS

Vatanları yelkenlere bağlı, kürekler yele asılı
Denizde kazaya uğrayanlar dingin uyudular ölü yabanıl
hayvanlar gibi süngerlerin çarşafları içinde
Ama yosunun gözleri denize dönüktür
Lodos onları olur da taze boyalı lâtin yelkenlerle yeniden geri
getirir diye
Ve bir kayıp fil devinen iki kız memesinden her zaman
değerlidir
Yeter ki tutuşsun tepelerde terkedilmiş kiliselerin çatıları
Çolpan'ın merağıyla
Dalgalansın kuşlar limon ağacının gemi direklerinde
Yeni yürüyüşün metin ak yeliyle
Ve o zaman gelecek rüzgârlar, lekesiz, sevecen ve kımıltısız
kalmış olan kuğuların bedenleri
Dükkânların yol silindirleri içine, zerzevat bahçelerinin
siklonları içine
Kadınların gözleri kömüre dönüşüp kestane satıcılarının
yürekleri yarılırken
Hasat durup cırcırböceğinin umutları doğarken.

Bundan dolayı yiğitlerim, sizlerin de öpüşlerinizde şarap,
ağzınızda yapraklarla
Irmaklara çıplak çıkmanızı istiyorum
"Berberistan" şarkısını şakımanızı, marangozun sakız ağacını
aradığı biçimde
Engerek yılanı nasıl geçiyorsa arpa tarlalarının içinden
Gururlu gözleri öfke dolu,
Ve yıldırımların gençliği harmanda dövdüğü biçimde.

Ve gülme ve ağlama ve sevinme
Boşuna sıkma pabuçlarını çınar ağacı ekercesine
ALINYAZISI olma
Çünkü kaya kartalı kapalı bir çekmece değildir
Caneriği ağacının gözyaşı değildir ne de nilüfer gülümseyişi
Ne güvercin fanilâsı ne de Sultan mandolinosu
Ne de balina başı için ipek bir giysi.
Martıları parçalayan bir deniz testeresidir
Bir marangoz yastığı bir dilenci saatidir
Ateştir çingene evinde alay eden papaz karılarıyla ve ninni
söyleyen zambaklara
Türklerin dünürlüğüdür, Avustralyalılar'ın panayırı
Macarlar'ın eşkiya yatağı,
Güzde fındık ağaçlarının gidip gizlice buluştukları
Yumurtalarını siyaha boyayan aklı başında leylekleri görürler
Ve o zaman ağaçlar da ağlar
Geceliklerini yakıp ördeğin içfistanını giyerler
Krallar bassın diye yerlere yıldız sererler

Gümüş hamailleri, taçları, erguvani giysileriyle,
Tarhlara biberiye serperler
Fareler geçip başka bir kilere varmaları için
Başka kiliselere girip Kutsal Masalar'ı yesinler diye
Ve kukumavlar, çocuklarım
Kukumavlar uluyor
Ve ölü rahibeler kalkıp oynuyorlar
Defler davullarla ve kemahlar gaydalar lavtalarla
Flamalar ve buhurdanlıklar şifalı otlar ve yaşmaklarla
Buzlu vadide ayının poturuyla,
Kokarcaların mantarlarını yiyorlar
Aziz Yahya'nın yüzüğü ve Arap'ın altınları için yazı-tura atıyorlar
Büyücü kadınlarla dalga geçiyorlar
Kolokotronis'in yatağanıyla bir papazın sakalını kazıyorlar
Günlüğün pudrasında yıkanıyorlar
Ve sonra ağır ağır ilahiler okuyarak toprağın içine giriyorlar ve susuyorlar
Sustuğu gibi dalgaların, gün ağarırken guguk kuşunun,
akşamları yağ lambasının.

Böylece derin bir küpte üzüm kurumaktadır ve bir incir
ağacının çan kulesinde sararmaktadır elma
Böylece gösterişli bir kravatla
Asmanın tentesinde soluk almaktadır yaz
Böylece ak kiraz ağaçlarının içinde çırılçıplak uyumaktadır
sevecen bir sevgim
Solmayan bir kız, badem ağacının dalı gibi
Başı dirseğine dayalı, ayası altın sikkesinin üstünde
Sabah sıcaklığının üstünde, ilkyazın penceresinden
Çolpan onu uyandırmak için ağır ağır bir hırsız gibi girerken!

Dağlar titremiş, öfkelenirmiş çam ağaçları
Gece, Noel cinleri girsin diye kiremitlerin çivilerini kemirdikçe
Cehennem emdikçe sellerin köpüklü emeğini
Ya da biber fidesinin yivi poyrazın şamar oğlanına dönüştükçe.

Yalnız Akalar'ın öküzleri Tesalya'nın kalın meralarında
Dinç ve güçlü otluyorlar onlara bakan güneşin altında
Yeşil otu, kavakların yapraklarını, kerevizleri yiyorlar, su
arklarındaki temiz suyu içiyorlar
Toprağın terini kokluyorlar ve sonra söğüt ağacının gölgesi
altında ağır uzanıp uykuya dalıyorlar.

Atıverin ölüleri demişti Herakleitos ve göğün solan benzini
görmüştü
Ve çamurda öpüşen iki buhurumeryemi
Ve kapanıp konuksever toprağın içindeki ölü bedenini o da
öpmek istedi
Kurdun meşe ormanlarından inip geberen köpeği görmeye
ve ağlamaya geldiği gibi
Senin alnında parıldayan damlanın bana yararı ne?
Biliyorum dudaklarına adını yazdı yıldırım
Biliyorum gözlerinde yuvasını kurdu bir kartal
Ama burada bu ıslak kıyıda tek bir yol var
Tek yanıltıcı bir yol ve geçmelisin ondan
Zaman sana yetişmeden kan içinde kalmalısın
Ve karşı yakaya geçip yoldaşlarını yeniden bulmalısın
Çiçekleri kuşları geyikleri
Bir başka denizi bulmalısın bir başka yumuşaklığı
Akhilleas'ın atlarını gemlerinden tutmalısın
Oturup dilsiz azarlayacağına ırmağı
Kitsos'un anası gibi taşlayacağına ırmağı
Çünkü sen de kaybolmuş olacaksın güzelliğin de yaşlanacak.
Bir sorkunun dalları içinde kurumakta olan çocukluk
gömleğini görüyorum
Al onu bir yaşam bayrağı gibi, ölümü bu kefene sar
Ve yüreğin eğilmesin.

Ve akmasın gözyaşın bu amansız dünyada
Bir zamanlar penguenin gözyaşı nasıl akmışsa donmuş ıssız yerde
Sitem hiçbir şeye yaramıyor
Her yerde aynı olacak yaşam yılanların kavalıyla hayaletlerin
ülkesinde
Haydutların şarkısıyla aromalı ormanlarda
Bir acının bıçağıyla umudun yanağında
Bir ilkyazın marazıyla puhu kuşunun yüreği içinde
Yeter ki bir sabah bulunsun, neşeli bir elde keskin bir tırpan
Yeter ki çiçek açsın
Bayramlar için biraz buğday, bellek için biraz şarap, toz için
biraz su...

Yüreği yananın avlusunda güneş doğmaz
Yalnız yıldızlarla alay eden solucanlar çıkar
Yalnız atlar biter karınca yuvalarından
Ve yarasalar kuş yiyip sperma işerler.

Yüreği yananın avlusunda gece batmaz
Yalnız yapraklar bir ırmak gözyaşı kusar
Şeytan itlere binmek üzere geçerken
Kargalar yüzerken bir kan kuyusunda.

Yüreği yananın avlusunda kurudu artık göz
Us dondu yürek taş kesildi
Örümceğin dişlerinden kurbağa etleri sarkar
Ulur aç çekirgeler vampirlerin ayaklarında.

Yüreği yananın avlusunda kara ot biter
Yalnız bir Mayıs akşamı bir rüzgâr geçti
Bir hafif yürüyüş ovanın sıçraması gibi
Köpüklerle süslü denizin bir öpüşü.

Ve eğer susarsan su diye bir bulutu sıkacağız
Ve eğer acıkırsan ekmek diye bir bülbülü keseceğiz
Yalnız biraz bekle çicek açsın acı sedef otu
Yıldırımla aydınlansın karanlık gök, açsın sığırkuyruğu.

Ama yel idi ve gitti toygar ve yok oldu
Mayıs'ın yüzüydü, mehtabın beyazlığı
Ovanın sıçraması gibi bir hafif yürüyüştü
Köpüklerle süslü denizin bir öpüşü.

Uyan çağlayan su, çam ağacının kökünden, fesleğen kokuları ve kertenkelenin ıslık sesleriyle toprağı sulayarak serçelerin gözlerini bulmak ve uyandırmak için bu gözleri. Biliyorum, çıplak bir damarsın rüzgârın korkunç bakışı altında, suskun bir kıvılcımsın yıldızların parıltılı kalabalığı içinde. Sana kimse dikkat etmiyor kimse durup soluğunu dinlemek istemiyor ama sen ağır yürüyüşünle gururlu doğanın içinde bir gün kayısı ağacının yapraklarına varacaksın çıkacaksın zarif bedenlerine küçük bitkilerin ve yuvarlanacaksın bir yeniyetme ay gibi bir sevgilinin gözlerinden. Bir zamanlar gelip geçmiş olan insancıl bir meleğin üzerine ismini ve henüz hiçbir kimsenin, en deli çocukların bile en bilge bülbüllerin bile bilmediği bir şarkıyı yazdığı ölümsüz bir taş var. Şimdi Devi Dağı'nın bir mağarasında kapalı duruyor bu taş, atalar toprağının geniş vadilerinde ve derbentlerinde, ama eğer bir gün bu melekler şarkısı açılır da yıpranmaya ve zamana karşı atılırsa, birden son bulacak yağmur ve çamurlar kuruyacak, karlar eriyecek dağlarda, rüzgâr ötecek, bülbüller yeniden hayata gelecek, sorkunlar ürperecek ve soğuk gözlü ve soluk benizli insanlar yarılı çan kuleleri içinde tek başlarına çalan çan seslerini duyunca giyecek bayram

şapkalarını, ayakkabılarına gösterişli fiyonglar bağlayacak. Ve o zaman artık hiç kimse şakalar yapmayacak, ırmakların kanı taşacak, hayvanlar dizginlerini koparacak, yemliklerde ot yeşerecek, ahırlarda kiremitlerde taptaze gelincikler akdikenler fırlayacak ve bütün yol kavşaklarında kızıl ateşler yanacak geceyarılarında. O zaman korkutulmuş olan kızlar ağır ağır gelecek en son giysilerini fırlatmak için ateşe, ve çırılçıplak etrafında oynayacaklar, aynen bizim de genç olduğumuz ve şafakla bir pencerenin açıldığı dönemdeki gibi, göğüslerinde kızgın bir karanfil bitsin diye. Çocuklar, belki de ataların anısı bir avuç gül suyundan daha derin bir avuntu ve daha değerli bir dosttur ve güzelliğin şarhoşluğu Evrotas'ın uyuyan gül fidanından hiç de farklı değil. İyi geceler diyeyim artık, düşlerini sarsan bir sürü kayan yıldız görüyorum ama ben müziği daha iyi bir gün için parmaklarımda tutuyorum. Hindistan yolcularının Bizans vakanüvislerinden daha çok söyleyecekleri var size.

İnsan gizemli yaşamının akışında
Haleflerine, ölümsüz kökenine yaraşır büyük sayıda örnekleri
miras bıraktı
Ayrıca alacakaranlığın yıkımlarını, göksel sürüngenlerin çığını,
uçurtmaları, elmasları ve sümbüllerin bakışlarını da miras
bıraktı
İççekmelerin, gözyaşların, açlığın, feryatların ve yeraltı
kuyularının külleri arasında.

Seni nasıl çok sevmiş olduğumu bir ben bilirim
Ben ki bir zamanlar sana dokunmuştum Ülker'in gözleriyle
Ve ayın yelesiyle sarılmıştım sana ve yazın tarlaları içinde dans etmiştik
Biçilmiş sazlıkta ve birlikte yemiştik kesilmiş tırfılı
Bunca çakıltaşıyla çevresinde koca mavi bir deniz boynunda bunca renkli değerli taş saçlarında.

Bir gemi kıyıya yanaşıyor bir paslı dönme dolap inliyor
Bir tutam mavi duman göz eriminin gülpembesi içinde
Tıpkı çırpınan turnanın kanadı gibi
Kırlangıçlar ordusu yüreklilere hoş geldiniz demek için
bekleşiyorlar
Çıplak kollar kalkıyor koltukaltlarında çizili demirlerle
Çocuk haykırışlarıyla batı rüzgârının ötüşü birbirine karışıyor
İneklerin burun deliklerine girip çıkıyor arılar
Kalamata mendilleri dalgalanıyor

Ve uzak bir çan gökyüzünü çivit rengine boyuyor
Yıldızların içinde seyreden bir zilin sesi gibi
Yüzyıllardan beri çıkıp gitmiş olan
Gotlar'ın ruhundan ve Baltimor'un kubbelerinden
Ve yitik Aya Sofya'dan, büyük manastırdan.
Ama yüksek dağların üstünden bakanlar kim
Kımıltısız gözler ve dingin yüzlerle?
Havadaki bu toz duman hangi yangının yankısı olabilir acaba?
Acep Kalivas mıdır savaşan acep Leventoyanis mi?
Yoksa Almanlar'la Manyotlar mı kapıştı?
Ne Kalivas ne de Leventoyanis'tir savaşan
Ne de Almanlar'la Manyotlar kapıştı.
Cin çarpmış bir prensesi öpüyor sessizce kaleler
Çamların tepeleri bir ölü dağ lalesine eşlik ediyorlar
Soğukkanlı çobanlar sabah şarkılarını söylüyor bir ıhlamur ağacı kamışıyla
Akılsız bir avcı kumrulara bir el ateş ediyor
Ve herkes tarafından unutulmuş eski bir yeldeğirmeni
Bir yunus iğnesiyle tek başına çürümüş yelkenlerini dikiyor
Bayırları iniyor karayel pupa yelken
Adonis'in indiği gibi Helmu'nun patikalarını Golfo'ya hayırlı akşamlar demek için.

Yıllar boyu boğuştum mürekkeple çekiçle, acı çeken yüreğim,
Sana sunmak için altınlı ve ateşli bir nakışı
Portakal ağacının bir sümbülünü
Çiçek açmış bir ayva ağacını, avutmak için seni
Ben ki bir zamanlar sana dokunmuştum Ülker'in gözleriyle
Ve ayın yelesiyle sarılmıştım sana ve yazın tarlaları içinde dans etmiştik
Biçilmiş sazlıkta ve birlikte yemiştik kesilmiş tırfılı
Bunca çakıltaşıyla çevresinde koca mavi bir yalnızlık boynunda bunca renkli değerli taş saçlarında.

ŞÖVALYE VE ÖLÜM
(1513)

Dürer zum Gedachtnis

Seni gördükçe böyle kımıltısız,
Akritas'ın atı ve Ayos-Yorgos'un mızrağıyla yılların içinde yol aldığını,
Yanına yerleştirebilirim
Sonsuza dek sana destek olan karanlık yüzlerde
Ta ki bir gün onlarla birlikte sen de silineceksin her zaman için
Ta ki seni doğurmuş olan büyük Felek'in içinde bir ateş olacaksın
Yanına yerleştirebilirim
Ay'ın karlı tarlalarında bir turunç ağacını
Ve bir akşamın yaşmağını açabilirim önünde
Kırmızı Akrep yıldızı şakırken gençliği
Gök'ün Irmağı dökülürken Ağustos'a
Ve Kuzey Yıldızı ağlayıp donarken –
Çayırlar yerleştirebilirim
Bir zamanlar Almanya'nın zambaklarını sulamış olan suları

Ve bu giydiğin demirleri süsleyebilirim
Bir dal fesleğenle, bir demetçik naneyle
Plaputas'ın silahları ve Nikitaras'ın ganimetleriyle.
Ama senin kuş misali torunlarını gören ben
Bir ilkyaz şafağında vatanımın göğünü yırtanları
Susan Mora'nın selvilerini gören ben
O Anapli ovasında
Yaralı denizin istekli kucağı önünde
Yüzyılların, yiğitliğin haçlarıyla boğuştukları yerde
Şimdi yanına yerleştireceğim
Bir çocuğun acıyı duymuş gözlerini
Ve kapalı gözkapaklarını
Hollanda'nın çamuru ve kanı içinde.

Bu kara yöre
Bir gün gelecek yeşillenecek.
Goetz'in demir eli devirecek arabaları
Arpa ve çavdar tınazlarıyla dolduracak
Ve karanlık meşe ormanlarında ölü sevgilerle
Zamanın kızoğlankız bir yaprağı taşa çevirdiği yerde
Gözleri yaşlı bir gül fidanının titreştiği göğüslerde
Sessiz bir yıldız parlayacak bir ilkyaz gelinciği gibi.

Ama sen kımıltısız kalacaksın
Akritas'ın atı ve Ayos-Yorgos'un mızrağıyla yılların içinde yol alacaksın
Kahramanların kuşaklarından gelen tedirgin bir avcı
Sonsuza dek sana destek olan karanlık yüzlerle
Ta ki bir gün onlarla birlikte sen de silineceksin her zaman için
Ta ki seni doğurmuş olan büyük Felek'in içinde bir ateş olacaksın
Ta ki yeniden ırmakların mağaralarında duyulacak
Sabrın ağır balyozları
Yüzüklerle kılıçlar için değil
Ama bahçıvan makaslarıyla sabanlar için.

AĞIT

Gözünün ateşine bir gün gülümsemiş olmalı Tanrı
İlkyaz, antik bir kıyının incisi gibi kapamış olmalı yüreğini.
Şimdi sen panltılı uyurken
Yaban asmalarının tahnit edilmiş kanat oldukları,
Mermerleşmiş güvercin,
Umudun suskun çocukları oldukları donmuş ovalarda –
Gözleri dolmuş bir bulut gibi bir gece gelmeni istiyorum
Taşın tozu zeytinin kırağı
Çünkü saf yüzünde
Bir gün ben de görecektim
Koyunların ve zambakların karını
Ama yaşamdan denizin bir gözyaşı gibi geçtin
Yazın ışığı, Mayıs'ın son yağmuru gibi
Ve sen de bir zamanlar yaşamın sardunyadan bir dalgası olmuş
olsan da
Acı bir çakıl taşı
Bütünüyle ıssız ormanda küçük bir kırlangıcı
Gün ağarmasında çansız, akşamleyin lambasız
Yaban ellere dönük sıcak yüreğinle
Öteki kıyının bozuk dişlerinde
Yaban kiraz ağacının ve fok balığının yıkık adalarında.

ŞARKILAR'DAN, 1992

ÇİNGENE MAYMUN

Geri dönecek evim yok
ne de bir yatak içinde yatacak
ne yolum var ne bir mahallem
yılbaşında dolaşacak.

Neydi o boş o yalan sözlerin,
onları bana ilk sütünü içerken söyledin.
Ama yılanların uyandığı şu anda
sen antik süslerini takıştırıyorsun
Yunanistan ana, gözün yaşarmaz senin
çocuklarını köle diye satarken.

Neydi o boş o yalan sözlerin,
onları bana ilk sütünü içerken söyledin.
Ben alınyazıma seslenirken
sen antik süslerini giydin
çingene maymun seni, pazara sürdün beni
acının anası Yunanistan.

Neydi o boş yalan sözlerin,
onları bana ilk sütünü içerken söyledin.
Ama şimdi ateş yeniden alevlenirken
sen antik kibrini arıyorsun
dünya arenalarına aynı yalanı
sürüyorsun, anam Yunanistan.

Tapacak azizim yok benim
ne de boş bir gökte kandilim
ne güneşim ne de yıldızlı göğüm
bir Mayıs gününde şarkı söyleyebileceğim.

AĞ

Yeni bir yol çizerken yaşamın içinde
sakın geceyarısına dek bekleme
gece gündüz aç gözlerini
çünkü bir ağ yayılır önünde.

Yakalanırsan kapanına
kim kurtarır seni sonra,
ipin ucunu bulmaya bak.
şanslıysan baştan başla.

Ağır mı ağır bu ağın adları
yedi mühürlü kitapta yazılı
alt dünyanın kurnazlığıdır der kimi
kimi, ilk yazın aşkı.

Yakalanırsan kapanına
kim kurtarır seni sonra
ipin ucunu bulmaya bak
şanslıysan baştan başla.

HAÇ

Göklerin saatlerinde öğlendi
usun geceyarısında karanlık
aldılar seni, ilk ben bulmaya geldim
bir ağaçtan haçın üstündeydin.

Etrafında akar sular, selviler, dağlar
sana çıkmaz yolları işaret ediyordu.

Senin için hem kadındım hem kız kardeş
bazen Meryem Anan, bazen dişi bir kurt
ekmeği bölüştürmem için bıçak verdin
ne hatır ne de para istedin.

Yabancısın şimdi, kuşlara selam vermeyen
uzak tarlalarda uçup kanat çırpıyorsun.

Gümüş suya yazıyorum adını
ne beklemeliyim, söyle ne umayım
biliyorum, olur da uyanırsan bir sabah
yeryüzünde yine haçın hazır olacaktı.

BİR KİMLİK VER BANA

Adım yok, evim yok
ne kod ne yasa
yüzyıllarca yürürüm
bomboş yollarda.

Acı benim anamdır
karım yoksuzluğum
topraklarımda raksetti
Araplar'la Frenkler

Tanrısal bir ağaçtandır
beni tutan kök
Bana bir kimlik ver
kimim anımsayayım.

YAPAY AY

Deniz kuşları getirecek
yel altın yıldızları
saçlarını okşamak
elini öpmek için.

Kâğıttandır bu küçük ay
yapaydır denizkenarı
ama bir inansan bana
gerçek olacak hepsi.

Sevgin olmadan
zaman akıp gidiyor
sevgin olmadan
dünya daha küçük.

Kâğıttandır bu küçük ay
yapaydır denizkenarı
ama bir inansan bana
gerçek olacak hepsi.

DÜŞÜMÜ ANIMSARSAN EĞER

Bu gece de kucağımda uyu bir yıldız gibi.
Dünyada hiçbir umut kalmadı.
Gece, bedenini örerken öpüşleriyle
tart acıyı
ve bırak beni
yalnızlığımda

Düşümü anımsarsan eğer
seni bekliyorum
bir sokak şarkısıyla
düşüme gelmeni
yazın içinde
yıldız parıldarken
ışığı giyin

ÇİZGİLİ ROMAN VE ÇOCUK

Hiç Proust okumadım
Haberim yok Tolstoy'dan
Hep bir "uşt" duydum
Soyumun yarısından.

Soyun öbür yarısı
"uşt" ve "hayde" yanlısı
Rousseau'ymuş bu da kim?
Ne bileyim Cervantes kim?

Dali'yi görmedim
Picasso neyse, hiç yemedim
Bunlardan sıkıldım
Patlayacak gibi oldum.

Kimmiş Manet
Goya'dan bana ne?
bana züppe adını taktı
soyumun her iki kanadı.

Ramo da kim?
Stravinski kim?
benim istediğim
buzlu viskim.

Gunod'yu neden dinleyeyim
De Falla kim ne bileyim
Gustom ucuz
aklım kısa.

Aptal cahil bir gencim
umutları yok benden
ama yasamdır, korurum
çizgili roman okurum.

BU TOPRAKLAR

Bu topraklar bir mitostur
renklerden ve ışıktan oluşan
gizli bir mitos
güneşin evrenine bağlı.
Her şafak vakti yola çıkar.
yeniden karşılaşmak için
kendi ölümsüz soyu ile.

Bu topraklar bir bahçedir
gözleri yaşlı çocuk dolu
her zaman için kayıp bir ananın
mavi önlüğünde
öksüz yoldaşların
ortaya çıkmasını beklediği
kapalı bir kapının eşiğinde.

Bu topraklar bir kayadır
kılıç gibi keskin
bilge zamanın
bir gün şarkıya dönüştüreceği
ve devirler gelecek
ve yoksul ruhlarımız
rüzgârda şarkısını duyacak.

GÜZ GÖZYAŞLARI

Güz geldi ve
son ayrılık selamını duydum
güz geldi ve
acı kitabını kapattım.

Güz geldi ve
sarışın yıldızın söndü
Güz geldi ve yelin kuzeyden esti.

Şakıdım seni
uçsuz bucaksız bir kumsalda
dalları olmayan
bir nar ağacı gibi.
Şakıdım seni
geniş bir kumsalda
kuşsuz
bir kuş yuvası gibi.

BİR ESKİ ZAMAN ŞARKISI

Yorgo Seferis için

Devirler değişiyor, yıllar geçiyor
yeryüzünün ırmağı bulanık
ve ben düşlerin balkonlarına çıkacağım
kilin üstüne eğilmiş olan seni görmek için
işlerken gemilerle kırlangıçları.

Deniz acı ve yeryüzümüz sınırlı
pahalı bulutlardaki su
selvileri çıplaklık sarıyor
sessiz yakıyor çimen külünü
ve tükenmiyor güneşin avı.

Ve sen çıkageldin ve bir çeşmeyi işledin
kaybolan ama anısı kalan
eski deniz kazazedesi için
Amorgos'da parlak bir deniz kabuğu
tuzlu bir çakıl taşı Sandorini'de.

Eğrelti otunda kımıldamış olan serinlikten
kendi payıma bir nar ağacının gözyaşını aldım
bu deftere yüreğin acılarını
karalayabilmek için
masalın ilk yıldızıyla.

Şimdi, Büyük Salı'nın gelişiyle
ve Yeniden Doğuş'un gecikmesiyle
Mani'yle Girit'e gitmeni istiyorum
her zamanki arkadaşlığıyla
kurdun, kartalın ve benekli yılanın

Ve alnında görünce gizli bir biçimde
yumuşak parlayan parıltıyı
eskilerin kayanyıldızını
kalkıp canlandır bir pınarı
kayanda bekleyen bekleyene.

Devirler değişiyor, yıllar geçiyor
yeryüzünün ırmağı bulanık
ve ben düşlerin balkonlarına çıkacağım
kilin üstüne eğilmiş olan seni görmek için
işlerken gemilerle kırlangıçları.

MERSİN AĞACI

Aklımda bir deniz vardı
ve bir gökyüzü bostanı
ben yelken açarken
yukarı mahalleye.

Geniş pencerede
mersin gülümsüyordu
yoruldum yaya
ona sora sora.

Ne olursun mersin ağacı
söyle nerde toprakla su
yeniden kurayım yuvamı
kurulsun sevginin kuşları.

Geniş pencerede
mersinin gözleri yaşardı
ben yelken açarken
yukarı mahalleye.

KONUŞ BANA

Bahçemde bir kuyu kazdım
kuşlara su vermek üzere
sabah akşam gelesin diye
bir çiğ zerresi biçiminde.

Bir akşam rüzgârla geldin
içini çekti yüreğim
özlemle selamladım
sen hoşça kal dedin.

Konuş bana, konuş bana
hiç öpmedim seni
konuş bana, konuş bana
Allahım, nasıl unuturum seni.

Konuş bana, konuş bana
hiç öpmedim seni
konuş bana, konuş bana
rüyamda öptüm seni.

Kapına otlar diktim
serinliğin, gölgen için
döndüm geldim Ay değişmeden
sıcaklık getirmek için.

Gezdik Güneş'in yokuşunda
geniş sokaklarda
sonra donla bora geldi
ama ateşi yakmadın bana.

Konuş bana, konuş bana
hiç öpmedim seni
konuş bana, konuş bana
Allahım, nasıl unuturum seni.

Konuş bana, konuş bana
hiç öpmedim seni
konuş bana, konuş bana
rüyamda öptüm seni.

YENİDEN YARIN

Yeniden yarın
yeniden yarın gelip seni bulacağım.
Bana inanmıyorsun, ne yazık
ne yazık terk ediyorsun beni
yalnızlığa.

Yeniden yarın
yeniden yarın gelip seni bulacağım.
Bana inanmıyorsun, ne yazık
ne yazık bilmiyorsun
seni sevdiğimi.

PİRE'Lİ SEVGİLİM

Sokakta bulduğum gençlere
sordum
beni kimi akşamlar anımsıyor musun
Pire'li sevgilim.

Eğer düşünde görürsen yağmurlu bir gecede
yakan ateşi
yüreğimdir bil tek başına iç çeken
ve ağlayan.

Çok uzaklarda yaban ellerde
ağır hastalandım
yanına vardım şifa bulmak için
Pire'li sevgilim.

Eğer düşünde görürsen yağmurlu bir gecede
yakan ateşi
yüreğimdir bil tek başına iç çeken
ve ağlayan.

ANADOLU'YA ÖZGÜ

Hacistavri'nin oğlu
Grigoris'ti adı
allem edip kallem edip
İzmir'de alır soluğu.

Eski sokakları gezdi
geçen bir kız sevdi
Paşa'nın kızıdır
Adı Ayşa'dır.

Grigoris döndü dolaştı
paşanın kapısına vardı
ama Cezayir'den bir Çingene
ona haberi saldı:

Dün ateş parlayınca
senin falına baktım
Acıyorsan canına
çalma o kapıyı sakın.

Hacistavri'nin oğlu
paşanın kızı için ağlıyor
ve Allah ile Tanrı
ağlamaya katılıyor.

EN SIRIO HAY NINOS

Çocuklar var Ülker'de
yürekleri hiç kaygıyı bilmedi
ne savaş gördüler ne de ölümleri
bayramlıklarını giyer Pazarları
mavi önlüklerinin üstüne.

Görürler gökyüzünde geceleri
denizin kanadı gibi bir yıldızı
tuhaf gelir onlara bütün bunlar
nedir uzaktaki bu yelkenli,
ve gidip öğretmenlerine sorarlar.

O, çocuklar bu Dünya'dır, der
Evren'in hastalığı, yarası:
orada şarkı bestelerler
dizeler yazarlar, düşün avcıları
sloganlarla duvarları işler.

Ülker yıldızında çocuklar ağladı
ve o geceden sonra kaygı girdi
küçük yüreklerine.

KOLONO'DA BİR GECE

Kolono'da çok dolaştım
güz gelmeden yaz bitmeden
Güneş'in kaybolduğu ve günün karardığı saatte
ehlileşsin diye vahşi hayvanlarla yürek acısı.

Hanımeli koklamadım, duymadım bülbülü
Antigoni'yi sürüp çeken Oidipus'u görmedim
ama asileri saklayan pencerenin berisinde
harita okuyan suskun bir genç gördüm.

Uzaklara, Akyıldız'a, Vega'ya bakıyordu
Alfa'nın gülümsemesine, Omega'nın dikenine
derin uçurumda yeşillenen tepeleri görüyordu
sevgiyle ölüm ise sonsuza dek iki yoldaştı.

Cinci oğul, eski kitaplar sahibi,
dostluğu yıldızların zamanında üstün tuttun,
beni de tut düşüncende bir an
biraz ışık nerde var söyle, avut beni.

KAFESTE BİR KIRLANGIÇ

Alıp gittiler genci
kafeste bir kırlangıç.
Nereye götürülecek
kimse artık görmeyecek.
Nereye gider bu genç
her mehtaplı gecede.
Nereye aldılar, ne dediler
kardeşleri ağlar onun için.

Her şafak bakarlar bana
gözleri birer yara.
Her şafak bakarlar bana
sözler bir nara.
Bakıp dururlar
karalar bürünürler.
Biri bekler ötede
elinde bir yıldırımla.

Canımın aynasında
bir gölge düşüyor.
Beni güden alın yazısı
Beni alan alın yazısı.

KIRKLARIN KASAP HAVASI

Güneş, kralım Güneş
terketme beni
bulutlar yüreğimde
demirler bedenimde.

Kanlar içinde oğul
canavarlar sardı seni
gün ağarırken aldılar
haça gerdiler seni.

Güneş, kralım Güneş
neden kıskandın beni
bir an ışık tuttun yüreğime
sonra battın gittin.

Kanlar içinde oğul
canavarlar sardı seni
gün ağarırken aldılar
haça gerdiler seni.

GÜLSUYU SUNDUM SANA

Öbür dünyaya gittiğinde
sakın bulut olma
ya da şafağın acı bir yıldızı
yoksa kapıda bekleşen
anan tanır seni.

Gülsuyu sundum sana
sen ise bana zehir
buzların kartal yavrusu
ıssızların şahini.

Altın bıçak verdim sana
ve gümüş bir tasını
unutmanın suyunu içesin diye
bütün kazımak için
adını taşa.

Gülsuyu sundum sana
sen ise bana zehir
buzların kartal yavrusu
ıssızların şahini.

Al sorkun sopasını
ve bir kök biberiye
Ay'ın serinliği ol
ve in geceyarısı
susamış avluma.

Gülsuyu sundum sana
sen ise bana zehir
buzların kartal yavrusu
ıssızların şahini.

YAŞARMIŞ GÖZLER

Pire'de, Kaminya yöresinde
yoksulluk var, ve sitem
arkadaşları aldım bir gece
gizli gelip eski derdimi söyledim.

Yaşarmış gözler
acılı,
sevgisiz ve acısız kimse yaşayamaz.
Yaşarmış gözler
beni de alın
beni de alın birlikte gidelim dünyaya.

Pire'de, rıhtım bölgesinde
varayım kıyayım kendime dedim
ama sabrettim dayandım
ve gizli gelip eski derdimi söyledim.

Yaşarmış gözler
acılı,
sevgisiz ve acısız kimse yaşayamaz.
Yaşarmış gözler
beni de alın
beni de alın birlikte gidelim dünyaya.

GÜNÜ GELDİ

Kaygıyı yastık kılan sizler
yaşamın ıssızlığını yatak yapanlar
belini yıllarca doğrultmamış sizler
iyiliğe dokunmamış olanlar...

Günü geldi, günü geldi
dünyanın yarasında
Günü geldi, günü geldi
inşaat başlasın dünyada

Kardeşlerim, ses çıkarmamış olan sizler
evlerinde bayram görmemişler
yüreklerde acısı taşmış olanlar
herkesin yazısız kâğıt gibi gördüğü...

Günü geldi, günü geldi
dünyanın yarasında
Günü geldi, günü geldi
inşaat başlasın dünyada

YANIYORUM

Yanıyorum
Ateşe körükle git.
Boğuluyorum
Beni geniş denize fırlat.

İnsan doğar
dert doğar
savaş başlar
kan sayılamaz.

And içtim gözlerine
o iki İncil'e,
sapladığın bıçağı
sana gülüş diye sunacağım.

Ama sen cehennemin dibinde
kopar zincirleri,
yanına alsan beni
duamı alırsın.

KEM GÖZLE BAKMA BANA

Kafa ütüleme, dalga geçme benimle
bir gün bakarsın banker bile olurum
dostlara banknotları göz kırpmadan veririm
uzanıp soylu lüle taşlı nargilemi içerim.

Nedir şu insan dediğin, anlamadım doğrusu
bir yangını söndürürken kundaklar öte yanı
pezevenk şansı kalleşlik ettiğinde de
zamanı baba kılar, umudu ana.

Bundan dolayı açık konuş, çatma bana
yeni ortaklıkta umut ver bana
çünkü kağıtlar açılır da as çıkmazsa
keşiş olacağım, giyeceğim hırkayı.

DAMLAYA DAMLAYA GÖZYAŞIM

Damlaya damlaya gözyaşımla bin kez söyledim sana
dünya nimetleri haksız dağıtılmış dünyamızda
kalabalıklara azı verilmiş, birkaç kişiye çoğu
yaşam yerin dibine akan bir akarsu.

Damlaya damlaya bir lağımdır alınyazısı
nereye gitsem, söyle nereye saklanayım
ne bir yargıç var ne de bir arkadaşım
iki laf edeyim, belki bunlara tutunursun.

Buz gibi geceler geldi damlaya damlaya
dünya nimetleri haksız dağıtılmış dünyamızda.

İPEKLERİ RÜZGÂRA ÖDÜNÇ VER, 1994

İSPANYA RAPSODİSİ

Ravel'in Anısına

Çıplak ağaçlar. Çıplak ağaçlar.
Taş ovalar. Sessiz köyler.
Bağlar ve çan kuleleriyle
Issızlığı nakşedeceğim.
Çıplak ağaçlar. Çıplak ağaçlar.
Sarı toprak. Buğulu dağlar.
Malaga ve Monenvasya
Şarap getirin sarhoş olayım.
Çıplak ağaçlar. Çıplak ağaçlar.
Bir zamanlar ırmağın birinde iki sorkun canlanmıştı
Sevincinden ağlayan çocuk, köklerde mumyalanmış
Kulağını toprağa yapıştır
Soluğunu açık seçik duyacaksın
Martı kumsalda uyurken
Duyduğu gibi
Denizin ağıtını.

Çıplak ağaçlar. Çıplak ağaçlar.
Eskiden gökyüzünün birinde iki güvercin uçmuştu
Siyah zayıf atlılar atlarını bir an için durdurdular
Ellerinde gemler titrer ve frenkincirleri bakardı onlara
Ürkek bulutlar toplanırken uzaklarda.

Sana şifalı bitkiler, kokulu yağ
getirebilmek için ekeceğin yürek süslerini
yorgun düşüncenin donuna
gözyaşlı acının tuzuna

tek başıma bir akşam çıktım yola
çiçek açmış bayırlara çıkan

Ne diyebilir insan? Eğilir bakireler
Değişmeden portakal ağaçlarının renkleri kışın
Bırakmadan küllerini Kuzey'e batan yıldızlar
Kımıltısız, gözyaşları içinde ve sayısız.
Ne verebilirsin ki? Sırayı al
İpekleri rüzgâra ödünç ver ve eğer denizi kaplarsa yatıştır
ruhunu
İlkyazın kuru yaprakları içine düşmedi yıldırımlar
Dağ laleleri acımasız kadınların ayakları altına yuvarlanmadı
Çünkü hem buraya hem de söğüt ağaçlarına kovalanmış bir
kuş gibi geldi serinlik
ve zaman bulmadı duasını fısıldamaya.

AL YÜZÜĞÜNÜ

Maria Nomiku'nun anısına

Gözünün ateşine gülümsemiş olmalı bir gün Tanrı
İlkyaz, antik bir kıyının incisi gibi kapamış olmalı yüreğini.
Şimdi sen parıltılı uyuyorsun
Yıldızların kumsallarında ve Ülker'in bir gözyaşısın
Ve bir acı çakıl taşısın
Kelenos'un ve Maya'nın kucağında.
Al yüzüğünü
Al çayırların gümüşünü, boya alnını
Ve yanıma gel, uyu
Sonsuza dek dal bir ilkyaz denizine
Solgun bir Samanyolu'nun kıyılarında kaybolmuş
Gözlerini arayacağım bir yaz gecesinde.
Düşün penceresinde görün Nisan güneşi gibi
Boyun kurdelesiyle
Yaban ellere giden turnalara selam vermek üzere
Bir karanfili kapamak için güvercinlerin bir çocuğu uykuya yatırdıkları gibi
Bağların yaprakları altında Aspropotamos'un bir bayırında
Çınarların kucağında Evrotas'ın bir mağarasında

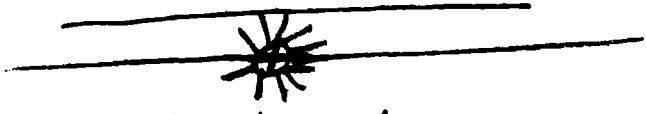
Sana göre yaşam denizin bir gözyaşı gibiydi
Yazın bir ateşi ve Mayıs'ın mendili gibi
Nasıl ki sen de sardunyadan bir dalgası olmuştun yaşamın
Acı bir çakıl taşı
Ormanlarda gezinen küçük bir kırlangıcı olmuştun
Ateşsizdin gün ağarmasında, ilkyazda yıldızsız
Yaban ellere dönüktü sıcak yüreğin
Öteki kıyının bozuk dişlerine
Yaban kiraz ağacının ve fok balığının ölü çocuklarına.

Bayırlarda tefleri çalın. Bu vadinin içinde
Acıbadem ağaçları yanında uyuyor Federico.
Yıldızlar gözleri, cehennem ruhudur.
Söyle şu atlara dursunlar
Söyle çocuklar koşuşmasın
Söyle ırmaklar sussun
Yüreğini burkmasınlar.

Ve atlar avluda bekleşiyorlar.
Onlara kim yeşil ırmaklardan söz açacak
Ve kim eğerleri vuracak tan ağarırken?

Προσευχή στη Δήμητρα

Από το φως και αγριοσιτάρι σπιτικό μαλλιά σου
Ένα σιτάρι δίνω στο πουλάκι
Ένας καιρός για το νυχτιά σταλιάρα

Τάχα ποιος χάδι δε σου δώσει
Μια νυχτιά χάρμα του Μορειά;
Μένα μικρούλα προσευχή
Ρίξε στη γη σου το προσευχή.

αγκαλιά

Αγκαλιά, δώσε μου αγκαλιά

EGİNA'NIN PORTAKAL AĞACI

Gözündeki kumsal ışığından
Bir kanat gölgesini topluyor
Bir hava lodosla güreşiyor.

Acaba senin için hangi el koyacak
Bir avuç Mora toprağını?
Annecik, küçük portakal ağacı
Düşür yere portakalı.

Kan, kan, kan,
İstek demir duman
Güllerin yaşı, durmuş saatler
Koca bir öküz yaseminlere asılmış.

Aşağıda ak denizde
Çocukların uykusunu uyuyacağım
Geçen yıl diktiğim elma ağacının sopası
Saçlarında portakal ağacı olacak
Yalnız gölgene gelmesini söyleme.

Neden yanıma aldım seni
Karanlık yuvandan yükseltmek için seni bulutlara
Kaya kartalların barınaklarını ve oyuncuların harman yerlerini
görmen için
Terkedilmiş kiliselerde haçlar ve ağaçların damlarında yıldızları
görmen için
Ay'ın balkonlarında düşünsel sevgiyi görmen için
Ve gözyaşından ve gülümsemenden sonra
Düş gibi bakasın ve elimi tutasın diye
Boyun kurdelasıyla selam veresin diye turnalara
Ela gözlerinle gökyüzünü boyaman için
Sarışın saçlarınla alay etmek için güneşle
Açık göğüslerinle dalga geçmek için zambaklarla
Gözlerin mavisiyle tahrik etmek için gökyüzünü.

BİR YAZ GECESİ

Andreas Embirikos'a

Meropi gözlerimi kapıyorum ölü kuşların kanını içine emmiş olan toprağı anımsamak için ve bir yerlerde bir yangın çıktı bir duman ve bir demir sorkunların şakıdığı ırmakların tozundan öte. Gece dağlarının üstünde yanıp sönüyor bir yıldız, bülbüllerin ve cırcırböceklerinin oyununa başlamak istiyor.

Ah, nasıl solgun bir çayır!
Güzelliğe kapalı kapı!
Bir çocuk arıyorum
acıma son verecek
uyumuş bir Ay'ın dalyalarıyla.

Bozuk bir çan
Deniz kurbanlarına ateş yolunu gösteriyor
Ölülere sürgünlerin alınyazısını söylüyor
Belki deniz değişecek ama ilkyaz değişmez
Belki eriyecek bulutlar ama belleğin erimeyecek
Belki kahramanlar ağlayacak ama zümrüt ağlamaz
Baştan çıkmaz bakır iki üzümle.

ÖLÜM ANISI

Ölüm anısı yaşama yararlıdır

Çalsın tefler yamaçlarda! Bu vadide
Acıbadem ağaçlarının yanında sonsuza dek uyuyor.
Yıldızlar gözleri, cehennem ruhudur!
Söyle şu atlara dursunlar,
Söyle çocuklar koşuşmasın
Söyle ırmaklar sussun
Yüreğini burkmasınlar,
Çünkü şafağın bayraklarını gözlerine siper edip
At üstünde yaylalara çıkan
Altın bir ışığın demeti diye kalacak,
Erimiş bir kristal olarak bir düşün damarında.

Ama özgürlüğü neden ölümle kazanalım?
Poyraz geçer, lodos geçer, getirdikleri bir şey yok,
Yalnız sessiz bir dalga, ellere gitmeden
Birkaç kuru defne yaprağı kumda unutulmuş.

Ve bir pulu taç diye süren sen gecem
Söyle insin Ay
Yanında kalsın dost gibi
Eski yoldaşlarıyla, silahlarını kuşanmış,
Ve varsın gitsin bir sevgi, öğlende bir kız kardeş.

Yüksek dağ tepelerinde bir ana geceyarıları,
Ölümsüz suyu, bal, şarap ve süt bulun der
Biraz kadifeçiceği ister, soldurmasın onu mermer,
Çünkü at üstünde yaylalara çıkan
Yüzü bıçak, yürüyüşü ateş gibi olan
Kalacak artık sonsuza dek donmuş ormanlarda
İlkyazın bir yıldırımı,
Meleklerin bağrında ufacık bir buhurumeryem.

Ve bir pulu taç diye süren sen gecem
Söyle insin Ay
Yanında kalsın dost gibi
Eski yoldaşlarıyla, silahlarını kuşanmış,
Ve varsın gitsin bir sevgi, öğlende bir kız kardeş.

Hele sizler, yüreğimi karartan yabanıl hayvanlar, hortlaklar
Frenk döneminden kalan boş kaleler,
Alın yanınıza rüzgârı, tozu dumanı, borayı
Yeşil dağları da alın, kanlı Aylar'ınızı,
Ve sokulun şimdi yanıma
Olur da bırakır belki belleğim beni, beni bırakacağınız gibi
Gurbet kuşu gibi kapkara bir gökyüzünde
Yüzünü canlı tutmak için
Olduğu gibi de sesini.

Onu şakıyan ben de
Ben de kardeşiydim onun
Ve belki de bir başka yaz bulacağım onu,
Belki karşılaşacağım ışıl ışıl onunla
Mistras'ın panayırında alnı tozlu halay çekerken
Belki de yanıma alırım onu
Yıldız nakışlı bedenini iyileştirmek için
Yaralı yüzünün yaralarını yıkamak için
Misk ile, gülsuyu ile, zambakların suyu ile.

NOTLAR

Sayfa

31 Amorgos, Ege'nin güneyinde, Siklad Adaları'nın en doğusunda bulunan adadır. Adanın limanı ve merkez köyü bu adı taşır. Antik dönemde bu adada Aigiale, Arkesine ve Minoa kentleri bulunurdu. Son yüzyıllarda, adada örülen abalar ve kızıl bez boyaları ün kazanmıştı.

32 Andre Breton Herakleitos için "gerçeküstücülüğün diyalektik filozofu" demişti. Ozana göre barbar ruhun 'aydınlanması', bilgi edinmek anlamında değil, ama herhalde farklı bir kültür ve sanat dünyasını seçmekle sağlanacaktır.

33 Ozan Türkçe kökenli "merak" kelimesini kullanmıştır. Yunanca'da "merak", Türkçe'de olduğu gibi merak, acı, istek anlamına gelmektedir.

34 "Berberistan", Kuzey Afrika ülkeleri anlamına gelmektedir. Sözü edilen şarkı, bu sözcüğün de geçtiği Ege Adaları'ndan ünlü bir halk türküsüdür.

36 Eguvani giysi, Bizans imparatorlarının giydiği resmi giysiydi. Ozan Yunanca'da da pek kullanılmayan Türkçe *hamail* sözcüğünü kullanmaktadır: "haimali"

36 Kutsal Masa, kiliselerin mihraplarında bulunur.

36 Kolokotronis, 1821 Yunan İhtilali'nin başkomutanıydı.

38 Noel cini (Kalikandzaros), Noel'den sonra on iki gün boyunca ortaya çıktıkları inanılan zararlı yaratıklardır.

40 Herakleitos "cesetleri atmak dışkının atılmasından da önemlidir" demişti. "Göğün solan benzi" de varlık/yokluk ikilemini birlik içinde dile getirmiş olan Herakleitos'u anımsatıyor: "ölümsüzler ölümlüdür, ölümlüler ölümsüz; çünkü birincilerin yaşamı ötekilerin ölümüdür, ve ötekilerin yaşamı birincilerin ölümüdür"

40 Bir Yunan halk şarkısına göre Kitsos'un anası kabarıp karşıya geçmesini engelleyen ırmağı taşlayıp ağıt yakarmış. Annenin amacı karşıya geçip Türkler'in (Osmanlılar'ın) elinde tutsak olan oğluna yardım etmekti.

41 Ozan Yunanca'ya Türkçe'den geçen "maraz" sözcüğünü kullanıyor.

42 Bu bölüm tipik bir "ölüm" ve "Cebrail" halk şiiri biçiminde ve genellikle geleneksel onbeş heceli vezinle (iambik dekapendasilavos) ile yazılmıştır.

44 "Devi" Hindistan'da bir dağdır. Deva'lar maddi yaşamı ve Evren'i yöneten ve etkileyen güce sahiptirler. Tanrı ile insan arasında bulunurlar.

45 Evrotas, Isparta yakınlarında, Güneydoğu Mora'da bir ırmaktır.

48 Kalamata Mora'nın güneyindedir; Türkiye'de de bilinen etli zeytinlerinden başka renkli ipek mendilleri ve türbanlarıyla da ünlüdür.

49 1806-1821 yıllarında Baltimor'da, İngiliz mimar Benjamin Henry Latrobe'un "Baltimor Katedrali" inşa edildi. Katedral Gotik değil klasik sitilde olup Amerika'nın

doğusunda kurulan kubbeli kiliselerin ilk örneğidir. Sonraki yıllarda katedrale bir İyonya stili giriş ve ek yarı kubbeler de eklenmiştir.

49 Yunan-Ortodoks edebiyatında Aya Sofya'nın bir adı da "Büyük Manastır" dır.

49 Ozan 1821 Yunan Bağımsızlık Savaşı sırasında ölen savaşçılardan söz etmektedir.

49 Manyotlar (Manililer) Güney Mora'da yaşayan ve savaşçı yanları ile tanınan halktır.

49 Spiridon Peresiadis'in yazdığı oyun (1894): Golfo aşık bir çoban kızıdır, sevgilisi Adonis'tir; Helmu dağı konunun geçtiği Patras kentine (Mora'da) yakın bir yerdedir. Kahramanlar halk tarafından çok sevilmişlerdir.

51 Diyenis Akritas halk dilinde (Çağdaş Yunanca) söylenmiş ünlü Bizans destanının kahramanıdır. "Akritas şiirleri" genellikle kahramanlık konularını işleyen halk şiirleridir. "Diyenis" iki soylu demektir. Akritas'ın babası Hristiyanlığı seçmiş Müslüman Arap, annesi Hristiyan'dı. Akritaslar "uç" larda savaşırdı.

51 Ayos-Yorgos (yani Aziz Yorgos) 275-305 yıllarında yaşadı, zengin bir aileden olup Roma ordusunda subay olmasına rağmen Hristiyanlık'ı seçti ve işkence edilerek öldürüldü. Bir mızrakla (at üstünde bir canavarı öldürür durumda) ve bir savaşçı gibi resmedilir.

52 Plaputas ve Nikitaras 1821 Yunan Bağımsızlık Savaşı'nın kahramanlarındandır.

53 Şövalye Goetz von Berlichingen'nin kolu 1505 yılında bir savaşta bir gülle tarafından koparılmıştı. Takma kolu

yüzünden "demir kollu" ünvanını kazanmıştı. Goethe'nin şövalyenin adını taşıyan piyesi vardır.

71 Büyük Salı, Paskalya'dan önceki Salı günüdür. Paskalya İsa'nın yeniden doğuşunu canlandırmaktadır.

79 "Kolono'da Oidipus" ve "Antigoni" trajedyaları Sophokles'indir.

91 Malaga: Güney İspanya kenti ve limanı. Monenvasya (Türkçesi: Menekşe) Güneydoğu Mora'da bir yarımadada bir kale kenti.

92 Ozan "kokulu yağ" için "miros" sözcüğünü kullanmıştır. İkinci bir anlamı vaftiz sırasında da kullanılan kutsal bir yağdır.

94 "Ülker" diye çevrilen sözcük Poulia'dır. Poulia, Pleiada ya da Pleiades, Ülker Takımyıldızı anlamındadır. Bu sözcüğün bir anlamı da, İ.Ö. 284-247 yıllarında İskenderiye'de yedi ünlü ozandan oluşan topluluktur.

94 Kelenos, hem Ülker Takımyıldızı'nın bir yıldızıdır, hem de mitolojiye göre yıldıza dönüşmüş olan Atlas'ın kızı. Maya burada Buda'nın annesi anlamında olabilir.

94 Aspropotamos Kuzey Yunanistan'da bir nehirdir.

99 Egina adası Atina'nın otuz kilometre Güneybatı'sındadır.

112 Mistras Mora'da Isparta'ya yakın bir Bizans kültür merkezidir.

NİKOS GATSOS'UN
KISA YAŞAMÖYKÜSÜ

1911 Arkadiya'nın (Mora) Frangovrisi köyünde doğdu.

1914 (Ya da 1915) resmi kayıtlara göre doğum yılıdır. Gatsos'un kendisi doğum günü olarak 8 Aralık 1914'ü kutlardı.

1916 Babası Amerika'ya yaptığı yolculuk sırasında öldü.

1922 Tripoliçe'de (Mora) ortaokul ve lise yılları.

1930 Üniversite yılları.

1934 Askerlik görevi dönemi.

1940 İkinci Dünya Savaşı ve Alman İşgali. Ailenin tek erkeği olduğundan, savaşa gönüllü katılma isteği kabul edilmedi.

1943 *Amorgos* adlı şiir kitabı yayımlandı.

1946 "Ağıt" yayımlandı.

1947 "Şövalye Ve Ölüm" şiiri.

1959 İlk "şarkı"sı Hadzidakis tarafından bestelendi

1963 *Amorgos* 'un ikinci baskısı yayımlandı.

1967 Annesinin ölümü.

1973 Kızkardeşinin ölümü.

1974 Agathi Dimitruka ile mektuplaşmaya başlaması.

1976 Agathi Dimitruka ile ölümüne değin sürecek olan beraberliklerinin başlaması.

1986 Atina Belediyesi tarafından ödül verildi.

1991 Barselona Edebiyat Akademisi ödülü.

1991 Güzün hastalığı yüzünden sağlığı kötüleşti.

1992 12 Mayıs'ta öldü.

ŞİİR ADLARI DİZİNİ

Ağ **61**
Ağıt **55**
Al Yüzüğünü **94**
Amorgos **33**
Anadolu'ya Özgü **77**

Bir Eski Zaman Şarkısı **70**
Bir Kimlik Ver Bana **63**
Bir Yaz Gecesi **103**
Bu Topraklar **68**

Çingene Maymun **59**
Çizgili Roman Ve Çocuk **66**

Damlaya Damlaya Gözyaşım **87**
Düşümü Anımsarsan Eğer **65**

Egina'nın Portakal Ağacı **99**
En Sirio Hay Ninos **78**

Günü Geldi **84**
Gülsuyu Sundum Sana **82**
Güz Gözyaşları **69**

Haç **62**

İspanya Rapsodisi **91**

Kafeste Bir Kırlangıç **80**
Kem Gözle Bakma Bana **86**

Kırkların Kasap Havası **81**
Konuş Bana **73**
Kolono'da Bir Gece **79**

Mersin Ağacı **72**

Ölüm Anısı **106**

Pireli Sevgilim **76**

Şövalye Ve Ölüm **51**

Yanıyorum **85**
Yapay Ay **64**
Yaşarmış Gözler **83**
Yeniden Yarın **75**

İLK DİZE DİZİNİ

Adım yok, evim yok **63**
Aklımda bir deniz vardı **72**
Alıp gittiler genci **80**

Bahçemde bir kuyu kazdım **73**
Bu gecede kucağımda uyu bir yıldız gibi **65**
Bu topraklar bir mitostur **68**

Çalsın tefler yamaçlarda! Bu vadide **106**
Çıplak ağaçlar. Çıplak ağaçlar. **91**
Çocuklar var Ülker'de **78**

Damlaya damlaya gözyaşımla bin kez söyledim sana **87**
Deniz kuşları getirecek **64**
Devirler değişiyor, yıllar geçiyor **70**

Geri dönecek evim yok **59**
Göklerin saatlerinde öğlendi **62**
Gözünün ateşine bir gün gülümsemiş olmalı Tanrı **55**
Gözünün ateşine gülümsemiş olmalı bir gün Tanrı **94**
Gözündeki kumsal ışığından **99**
Güneş, kralım Güneş **81**
Güz geldi ve **69**

Hacistavri'nin oğlu **77**
Hiç Proust okumadım **66**

Kafa ütüleme, dalga geçme benimle **86**
Kaygıyı yastık kılan sizler **84**

Kolono'da çok dolaştım **79**
Meropi gözlerimi kapıyorum... **103**

Öbür dünyaya gittiğinde **82**

Seni gördükçe böyle kımıltısız **51**
Sokakta bulduğum gençlere **76**

Pire'de Kaminya yöresinde **83**

Vatanları yelkenlere bağlı, kürekler yele asılı **33**

Yanıyorum **85**
Yeni bir yol çizerken yaşamın içinde **61**
Yeniden yarın **75**

Herkül Millas 1940 yılında Ankara'da doğdu. Boğaziçi Üniversitesi İnşaat Mühendisliği bölümünü bitirdi. Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde Siyaset Bilimi dalında yüksek lisans yaptı. Uzun süre İstanbul'da yaşadıktan sonra 1971 yılında Atina'ya yerleşti. Türkçe'ye K. Kavafis ve Y. Seferis'in bütün şiirlerini (Ö. İnce ile birlikte), O. Elitis ve Yannis Ritsos'un kimi yapıtlarını çevirdi. Yunus Emre'nin şiirlerini Yunanca'ya kazandırdı. Türk-Yunan ilişkileri ve tarihiyle ilgili iki kitabı var: *Tencere Dibin Kara* ve *Yunan Ulusunun Doğuşu*. Tarih, okul kitapları ve edebiyatta olumsuz imajlar konusundaki çalışmaları İngiltere ve Almanya'da da yayımlandı. 1991-94 arasında Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde Çağdaş Yunanca bölümünün kuruluşunda çalıştı ve öğretim görevlisi olarak dil ve edebiyat dersleri verdi. Bir Yunanca-Türkçe sözlüğün hazırlanmasında görev aldı (1994).

KAVRAM YERYÜZÜ ŞAİRLERİ,
çağımızın en seçkin şairlerini, yapıtları ve yaşamlarıyla kapsamlı biçimde tanıtmayı ve dizi tamamlandığında vazgeçilmez bir kaynak olmayı amaçlıyor.
En seçkin çevirmenler tarafından hazırlanan her kitapta, şairlerin bütün şiirlerinden yapılmış bir seçme, incelemeler, notlar, yaşamöyküsü ve şiir adları/ilk dize dizini yer alıyor.

KAVRAM YERYÜZÜ ŞAİRLERİ'nin yayımlanmış diğer kitapları:
LORCA/Erdal Alova
DESNOS/Eray Canberk
NEZVAL/Turgay Fişekçi
RILKE/Ahmet Cemal
RİTSOS/Cevat Çapan
BACHMANN/Ahmet Cemal
KAVAFİS/Erdal Alova, Barış Pirhasan
WILLIAMS/Güven Turan
BONNEFOY/Ahmet Soysal
REVERDY/Halil Gökhan
TRAKL/Ahmet Cemal

